

Van de redactie

Veel religieuzen maken zich ernstig zorgen over de oorlog in Irak en de gevolgen daarvan. In dit nummer komen twee van hen aan het woord: Ad van Luyn sdb en José Höhne-Sparborth op. Zij waren op 22 maart bij de vredesdemonstratie in Amsterdam.

Voorts treft u in dit nummer onder meer impressies aan van een aantal bijeenkomsten die in de afgelopen maanden werd belegd. Wij vragen uw speciale aandacht voor de SNVR-brochure *Op zoek naar het verlangen*. Uit de vele reacties blijkt dat de reeks artikelen van Pierre Humblet over herbronning zeer gewaardeerd wordt. Wellicht een reden om de serie zodra deze is afgerond te bundelen. En wij vernamen dat zuster Margaret Hagggett bezig is met een engelse vertaling ervan. Via een speciaal bulletin bent u inmiddels uitgenodigd om deel te nemen aan de manifestatie Katholiek met Hart en Ziel op 7 juni aanstaande. In dit blad leest u waarom Peter Nissen op die datum graag naar Utrecht afreist.

De redactie wenst u een Zalig Pasen!

Sluitingsdatum kopij voor het volgende nummer: **1 juni 2003**

Inhoud KNR-bulletin april 2003

God is geen slavendrijver. In gesprek met pater A. Pfaff msf	2
bestuurswisselingen	5
studiedag presentietheorie (Tom Boesten)	6
studiedag religieuzen en de media (WvdV)	8
afscheid Leo Brouwers	9
onderscheiding Hans Schugard	12
Oorlog in Irak (toespraak Van Luyn + Jose Hohne-Sparborth)	14
Open kloosterdag	17
Op zoek naar het verlangen	18
Column Met hart en ziel (Peter Nissen)	19
boeken	21
KNR-regiodagen (Cees Backer)	23
De toekomst van Spa	24
Ondersteuning jonge vluchtelingen	25
activiteiten (tentoonstellingen e.d.)	26
Serie Pierre over herbronning	29

God is geen slavendrijver

In gesprek met pater A. Pfaff msf

Pater Pfaff (Rotterdam, 1928) is provinciaal overste ('gerecycled') van de Missionarissen van de Heilige Familie. Als econoom van zijn instituut maakte hij jarenlang deel uit van de Financiële Kommissie van de Religieuzen (FKR). Hij is nog steeds lid van het College van Toezicht van de Theologische Faculteit van Tilburg. Afgezien van bestuurlijke taken kan hij goed luisteren en meedenken. Opvallend zijn de fraaie, realistische teksten van zijn hand bij gelegenheid van het overlijden van een confrater. Wanneer ik hem complimenteer met die liefdevolle stukjes is zijn reactie: Daarom zijn sommigen bij ons zo beducht om te sterven. Hij is te bescheiden om graag in het middelpunt van de belangstelling te staan. Dan wordt hij wat verlegen.

Achtergrond

Pater Pfaff werd geboren in een eenvoudig arbeidersgezin. Hij was op een na de oudste met één zus boven en drie zussen onder hem. Pater Pfaff: Vader was een goed vakman met een groot gevoel voor rechtvaardigheid; hij verknoeide zijn tijd niet. Hij was communicatief en had goede contacten met zijn collega's. Moeder was meer introvert. Ze voelde zich het best op haar gemak in de eigen kleine kring. We kregen allemaal de kans na de lagere school verder te leren, wat in die tijd helemaal niet gewoon was in onze kringen. Ik kon zonder problemen naar het seminarie en ook mijn vier zussen konden de opleiding volgen die bij hen paste.

Dat ik op twaalfjarige leeftijd naar het seminarie ging, heeft natuurlijk te maken met de geloofsbeleving thuis, met de omgeving en met de parochie waartoe we behoorden. We woonden aan de uiterste rand van Rotterdam in een destijds nieuwe wijk, die bekend was als het eerste tuindorp van Europa. Een heerlijk gebied voor de

spelende jeugd. De vrij jonge parochie waar ook nog enkele oudere wijken onder vielen, was toevertrouwd aan de Kruisheren en de pastorie was een klooster met soms wel zeven of acht paters en drie broeders. De scholen waren in handen van religieuzen: de meisjesscholen van de zusters van de Choorstraat en de jongensscholen van de broeders van Oudenbosch. De prior van de Kruisheren hield niet alleen zijn gemeenschap bij elkaar, maar wist als pastoor ook de parochie te maken tot een actieve, levende geloofsgemeenschap. Er waren allerlei activiteiten en een rijk gevarieerd verenigingsleven. In deze parochie was ik in mijn jeugd jaren misdienaar.

Keuze voor het religieuze leven

Een uitdrukkelijke keuze voor het priesterschap was voor mij in deze situatie bijna vanzelfsprekend. Tijdens onze opleiding ontdekten we gaandeweg wat onze levensopdracht was, om die bewust op ons te nemen bij de geloftenafliegging en het ontvangen van wijdingen, en eigenlijk elke dag daarna opnieuw. Ook de motieven ervoor werden bij het ouder worden uitgezuiverd en bijgesteld aan de veranderende visie op de werkelijkheid. Voor een missionaris ligt het nu heel anders dan in de tijd van de slavernij, het imperialisme en de inplanting van de kerk.

Jonge religieuzen van nu, veelal wat ouder dan wij toen, wekken soms de indruk, dat ze een weloverwogen en bewuste levenskeuze hebben gemaakt na een mystieke ervaring. Zo is het bij mij in ieder geval niet gegaan. Eigenlijk was het helemaal niet spectaculair, maar gewoon zoals het bijna altijd gaat in een mensenleven. Juist op de beslissende momenten van het leven - bij het kiezen van een beroep, een levensstaat of een levenspartner - blijkt onze keuzevrijheid beperkt te zijn. In de kern is het een kwestie van je te laten

aanspreken door wie of wat je tegenkomt op je levensweg en - al weet je nauwelijks waarom - het als je eigen persoonlijke levensopdracht te aanvaarden. In de huidige tijd sturen we jongens van twaalf jaar niet meer naar een besloten seminarie. Toch betreur ik het niet dat het in mijn jeugd anders was.

De Missionarissen van de Heilige Familie en hun spiritualiteit

Dat ik bij de Missionarissen van de Heilige Familie terecht kwam was louter toeval. Ik was aangemeld voor het college van de Kruisheren in Uden, maar na het uitbreken van de oorlog was er daar ineens ruimtegebrek. Toen adviseerde onze pastoor om naar Kaatsheuvel te gaan, waar de Missionarissen van de Heilige Familie hun apostolische school hadden. Wat me daar aansprak kan omschreven worden als 'missionair' en 'familiaal', maar diezelfde typering vind je ook in de spiritualiteit van andere religieuze gemeenschappen.

Wij zijn allereerst *missionarissen* in de ruimste zin van het woord, en in mijn opleidingsjaren concentreerde zich dat vooral op Borneo. Rond 1925 droegen de Kapucijnen de verantwoordelijkheid voor de missie in een deel ervan over op onze jonge gemeenschap. Dit zeer uitgestrekte gebied is onlangs een eigen aartsbisdom geworden, onderverdeeld in vier bisdommen met geboren Indonesische confraters als bisschoppen en met gunstige toekomstperspectieven.

In mijn opleidingsjaren waren we allen in de ban van het missiewerk daar. We lazen de brieven van onze missionarissen met grote belangstelling en luisterden naar hun romantische verhalen als ze op verlof waren. We lieten ons erdoor inspireren, baden ervoor, en iedereen hoopte daar eens terecht te komen. Waarschijnlijk droeg dit ook bij aan de familiale karaktertrek die ik noemde. Het was immers de gemeenschappelijke opdracht waar we samen voor stonden. Hoe dan ook, onder verwijzing naar de Heilige

Familie onder wier bescherming we stonden, groeide er een verbondenheid: we zijn altijd bij elkaar thuis, zelfs wereldwijd.

Keerpunten

Ondanks de oorlogsjaren, de hongerwinter in Rotterdam en de beperkte verlofmogelijkheden herinner ik me uit mijn opleidingsjaren geen duidelijke hoogte- of dieptepunten. Ik was beslist geen ijverige, hardwerkende student, maar slaagde toch wel voor mijn examens. De opleiding verliep voorspoedig en in 1953 werd ik benoemd voor de missie in Indonesië. Daar is het echter nooit van gekomen, want alles verliep anders dan ik had verwacht.

Vanwege slechte politieke verhoudingen was het in die jaren moeilijk om een visum voor Indonesië te krijgen. Daarom kreeg ik de opdracht eerst een vervolgstudie te maken in de filosofie, want er waren leraren nodig voor het seminarie. Er volgden dus drie jaar universitaire studie in Rome en Nijmegen, maar daarna bleek zelfs mijn doctorsbul niet genoeg om het verhoopte visum te krijgen. Ik begon dus voorlopig maar met doceren aan onze opleiding in Nederland, maar dat duurde tien jaar en toen onze opleiding opging in de Theologische Faculteit van Tilburg had ik nog steeds geen visum.

Een echte wetenschapper ben ik nooit geworden. Reeds na enkele jaren lesgeven werd ik aangesteld als 'spiritueel' of geestelijk begeleider van onze studenten, en weer wat later werd ik overste van ons scholasticaat. Zodoende waren er naast de lessen ook heel andere zaken, die me minstens evenzeer boeiden. Het waren roerige tijden, waarin alles in beweging kwam: in het leven van onze studenten en in het onderwijs. De traditionele beslotenheid van het seminarie werd doorbroken. Het was een verrijkende ervaring samen met

onze jonge mensen de overgang mee te maken naar een nieuwe tijd.

In die jaren werd ook mijn aandacht gevraagd voor de samenwerking met de Kapucijnen en de SVD, die - nadat nog andere congregaties en bisdomseminaries zich erbij aansloten - is uitgegroeid tot een gemeenschappelijke opleiding, nu bekend als de Theologische Faculteit van Tilburg. Hierbij ben ik nog steeds betrokken als lid van het College van Toezicht. Voor de staf van de faculteit heb ik me niet meer beschikbaar gesteld. In 1965 was ik al lid van ons provinciaal bestuur geworden en in 1970 werd ik gekozen als provinciaal. De onrust die onder de studenten grote veranderingen teweeg had gebracht, had nu ook de oudere leden bereikt en net als elders waren er ook bij ons nogal wat uittrekkingen. In 1970 trad ook mijn voorganger als provinciaal uit, samen met nog een bestuurslid en enkele maanden later ook onze econoom. Dit alles miste zijn weerslag niet op onze mensen. Zelfs onze missionarissen ver weg vreesden hun thuisfront kwijt te raken. Ik zat er bepaald niet op te wachten om provinciaal te worden, maar heb die functie aanvaard toen deze op mijn weg kwam. Telkens aan het einde van een bestuurstermijn van drie jaar werd ik weer herkozen en - zo nodig met Romeinse dispensatie - opnieuw aangesteld, tot ons hoofdbestuur het in 1985 voldoende vond. Mijn opvolger vroeg me toen de financiële zaken te blijven behartigen en ook lid van het bestuur te blijven. In 1999 werd ik opnieuw als provinciaal gekozen, nu natuurlijk om het einde van onze Nederlandse provincie voor te bereiden en voorzieningen te treffen zodat al onze mensen tot het einde toe de zorg krijgen die ze nodig hebben en verdienen.

Betrokken bij het SPA

In 1985, kort nadat ik provinciaal-af was, werd ik benaderd door zuster Christa Schrama, werkzaam aan het

CAPER (Centraal Adviesbureau voor Priesters en Religieuzen). Dat bureau was eind jaren zestig door de kerkprovincie samen met de religieuze samenwerkingsverbanden opgericht voor mensen die tijdens de stormachtige ontwikkelingen in de kerk in de problemen waren geraakt. Het bureau had aanvankelijk de naam gekregen een hulpdienst te zijn voor wie ging uittreden, maar meer en meer bood het juist hulp aan mensen in moeilijkheden die er in wilden blijven. Zuster Christa overviel me met haar verzoek, maar uiteindelijk heb ik er toch mee ingestemd enkele dagen per week beschikbaar te zijn, waarbij ik steunde op mijn praktische ervaringen. Het werk zelf heb ik ervaren als een goed tegenwicht voor mijn werk als econoom; het was een verademing om direct met mensen bezig te zijn. Met zuster Christa klikte het goed: we hebben prettig samengewerkt, met wederzijdse waardering, en doen dat nu nog in het SPA (Stichting Pastoraal Adviesbureau). In het begin van jaren negentig kwamen we in conflict met een van onze opdrachtgevers: de SNVR. Dat leidde uiteindelijk tot de opheffing van het CAPER, een gunstige ontwikkeling, want het was een bureau met een waterhoofd. In het uiterst omvangrijke bestuur waren alle geledingen van de Nederlandse kerk vertegenwoordigd. Gelukkig vond de SNPR enkele congregaties bereid een herstart te maken met een afgeslankt bureau en een slagvaardig bestuur. Sindsdien ben ik meer op de achtergrond aanwezig als een soort adviseur en praatpaal van zuster Christa, die het werk doet en het gezicht van het SPA is, zolang het nog duurt.

Bronnen van inspiratie

Alles overziende is het duidelijk, dat mijn leven totaal anders is verlopen dan ik aanvankelijk voor ogen had. Een missionaris in de oude zin van het woord ben ik nooit geweest, al heb ik in mijn functies wel volop de

gelegenheid gehad onze missiegebieden te bezoeken.

Het was nooit mijn bedoeling om nagenoeg levenslang zo'n leidende positie in te nemen in mijn congregatie, maar zo liep het nu eenmaal: het kwam op mijn weg. Er waren daarnaast ook aldoor kansen genoeg om naar buiten actief te zijn, bijvoorbeeld binnen de SNPR (het samenwerkingsverband van priester-religieuzen) of als lid van de FKR. Ik ging ook regelmatig voor in vieringen, preekte, gaf conferenties en retraites. En overall ontmoette ik mensen die mij inspireerden. Heel belangrijk voor mij zijn altijd de doodgewone, goedwillende mensen geweest, die zich in de nesten hadden gewerkt en mij in die situatie hun vertrouwen gaven en me een stukje lieten meelopen op hun levensweg. Dat schept een relatie die vaak weldadiger is voor de hulpverlener dan voor de ander: de rollen worden omgekeerd. Wat is inspirerender dan een ander wat gelukkiger maken? Mijn grote voorbeeld daarin is die man uit Nazareth, in wie God zelf zich aan ons openbaarde. Wie anders?

Godservaring

Op mijn beste momenten heb ik God mogen ervaren als een God van liefde en leven; geen angstwekkende God die ons achtervolgt met voorschriften en geboden en die ons dreigt met straffen. Hij jaagt ons niet op, maar biedt ons een plaats waar het goed rusten is: Hij draagt ons in zijn hand en geeft ons vaste grond onder de voeten.

Rectificatie Bestuurswisseling

Zusters Augustinessen te Heemstede

Tijdens het kapittel op 22 november is voor de komende vier jaar een nieuw congregatiebestuur gekozen.

Zuster Mariano Bartels, voorzitter

Zuster Margeret Berbee

Zuster Anne Pancras

Zuster Mediatrice Schouten

Zuster Pauline Marie Vergonet

Ik heb gemakkelijk praten, want ik voel me een bevoorrecht mens, een geluksvogel. Mijn gezondheid laat niets te wensen over: ik heb nog nooit in mijn leven een dag ziek in bed doorgebracht. Ik heb voldoende gaven van hoofd en hart meegekregen om iets zinnigs te kunnen doen voor mijn medemensen. Dat beschouw ik niet als een verdienste. Ik ben slechts dankbaar als ik mensen wat rust heb kunnen bieden, vertrouwen in het leven en vooral in God.

Vrijtijdsbesteding

Naar meer vrije tijd voor mezelf verlang ik niet. Aansporingen van anderen om hard te werken en geen tijd verloren te laten gaan hebben nooit veel indruk op me gemaakt. God is toch niet een soort slavendrijver, maar gunt ons graag de tijd en de ruimte om in alle rust bij Hem te vertoeven en te leven. We bewijzen onze medemensen vaak een betere dienst door een luisterend oor voor hen te hebben, dan door te zwoegen en te werken. Voor wie een beroep op me doet, wil ik er graag zijn.

In mijn vrije tijd lees ik graag een goed boek. Vooral theologische werken, die betrekking hebben op de geschiedenis van God met zijn mensen door de eeuwen heen in allerlei culturen en levensbeschouwingen. Maar ik moet wel erkennen, dat ik toch dikwijls moeite heb om me te concentreren op dikke boeken en degelijke lectuur. Levende mensen hebben mijn voorkeur.

WvdV

Naar een herbronning van zorg- en welzijnswerk

In het vorige KNR-bulletin was het pleidooi te lezen dat Inge van Nistelrooy hield voor een onderzoek naar de betekenis van apostolische (=actieve) vrouwelijke religieuzen voor de Nederlandse samenleving. Praktisch op het zelfde moment bleek hoe actueel dit is. Tijdens een conferentie over het presentiepastoraat op 7 februari in Utrecht zat de zaal vol met mensen uit de gezondheidszorg en het welzijnswerk die geïnteresseerd waren in de presentiebenadering. Enkele sprekers herinnerden aan het werk van religieuzen en diaconessen: van dat werk kunnen we heden ten dage nog wat leren.

Een ander soort professionaliteit

De conferentie was georganiseerd door de Katholieke Theologische Universiteit (KTU) in Utrecht. Anderhalf jaar geleden verscheen een lijvig boekwerk: *Een theorie van de presentie*, geschreven door prof. Andries Baart. In dit boek staat het buurtpastoraat in Utrecht centraal¹. De pastores daar werken volgens de presentiemethode, wat wil zeggen dat zij hun hele werk opbouwen vanuit de contacten die ze met mensen in de buurt hebben. Zij gaan in op wat er met de mensen gebeurt en wat zij vragen. Ze hebben dus geen pakket van activiteiten, specialisaties, protocollen. Ook is er geen pandje waar ze mensen ontvangen. Ze gaan zelf op de mensen af en knopen een band aan met ieder die daarvoor openstaat. Daarbij kiezen ze er wel voor om steeds de kwetsbaarste mensen te steunen. Het hele werk hangt af van de verbondenheid die er groeit tussen de pastor en de mensen met wie zij of hij contact krijgt. Het is voor de pastores een spannende manier van werken: je bent er met je hele hebben en houden bij betrokken.

¹ Een van de Utrechtse pastores, Monique de Bree, komt uitgebreid aan het woord in de video *'Alsof de buurt de bijbel verder vertelt'* (CMBR / Missionair Centrum, 1999)

Deze benadering is in zekere zin een reactie op de manier waarop in de afgelopen veertig jaar het werk in de zorgsector, het welzijnswerk en in mindere mate ook het pastoraat geprofessionaliseerd zijn. Veel van onze lezers hebben dat nog van nabij meegemaakt. Die professionalisering heeft veel goeds gebracht: een hoger niveau van deskundigheid, bredere opleidingsmogelijkheden voor meer mensen, modernisering van de zorginstellingen. Maar ze is in een bepaalde richting doorgeslagen: vergaande specialisatie, een zwaar accent op getallen, streven naar beheersbaarheid. Werk in zorg en welzijn is echter geen fabriekswerk. Mensen bestaan niet uit losse onderdelen, die je apart van elkaar kunt repareren. Dat is goed te zien in de studie van prof. Baart, bijvoorbeeld van gezinnen waar van alles aan de hand is: drankmisbruik, geweld, onhandelbare kinderen, huurschuld, werkloosheid, chronisch geldgebrek. Voor elk van deze problemen moeten zij naar een andere instelling. Die instellingen weten vervolgens van elkaar niet wat ze allemaal doen. Daar wordt zo'n gezin stapelgek van. En veel werk(st)ers ook.

Het is goed om te merken dat mensen die werken binnen instellingen van zorg en welzijn, oog hebben gekregen voor de presentiebenadering. Het blijkt dat velen onder hen niet gelukkig zijn met hoe het nu gaat. De werkdruk is hoog, men is veel bezig met bijzaken en intussen ziet men dat mensen steeds meer een nummer worden. Het leidt tot motivatieproblemen: hiervoor ben ik toch niet dit werk gaan doen!? De presentiemethode wordt omarmd als een ander soort professionaliteit, eentje die recht doet aan mensen. Daardoor hebben het buurtpastoraat in Utrecht en het onderzoek van de KTU een ongekennde uitstraling gekregen.

Beroep en roeping

De presentiebenadering doet sterk denken aan de inzet van religieuzen. Niet voor niets zijn enkele zusters die in de wijk woonden, in de begintijd een belangrijke steun geweest voor de buurtpastores. Tijdens de conferentie wezen twee van de drie sprekers op de parallel met de inzet van religieuzen. De presentiebenadering is eigenlijk helemaal niet nieuw, zo zeiden ze. De filosoof Henk Manschot verwees naar de Kleine Zusters en Broeders van Charles de Foucauld. Voor hen staat presentie al meer dan een eeuw op de eerste plaats.

Maar er is nog iets anders aan de hand: een zinvolle relatie tussen mensen is altijd wederkerig. Manschot legde dit uit aan de hand van het boek van Henri Nouwen *'Adam, een vriendschap'*. Hierin beschrijft Nouwen hoe hij een tijdlang zorgde voor een zeer zwaar gehandicapte man. In menselijke termen gesproken 'kon Adam niets meer'. Maar door het lieflijke contact in de zorg werd Adam voor Henri Nouwen de man die hem uit zijn eenzaamheid verlostte. Deze geslaagde geleerde had de bevestiging nodig van een medemens en kreeg die van Adam, de man van wie men zei dat hij niets meer kon. Wie met mensen werkt, wordt binnengelaten in het leven van mensen. Daarmee wordt je eigen zelf verruimd. Daardoor gebeurt het dat beroepsbeoefenaren soms de roeping voelen om een stap extra te lopen.

Moraaltheologe Annelies van Heijst verwees heel direct naar de congregaties van apostolische vrouwelijke religieuzen. Volgens haar kan het onderzoek van prof. Baart een nieuw licht werpen op de inzet van vrijwilligers, op die van vrouwen door de eeuwen heen, en op het werk van religieuzen. Daar-

bij verwees ze ook naar haar eigen boek *'Liefdewerk'*.

Het onderzoek is ook een kritiek op de hedendaagse cultuur. Hoe stellen we ons vanuit zorgverlenende beroepen op tegenover de mensen die aan onze zorg zijn toevertrouwd? Is onze houding puur zakelijk (klantgericht) of laten we ook iets met onszelf gebeuren? Het is hard nodig om de grens tussen het beroepsmatige en het persoonlijke te herzien. Net als Manschot bepleitte ze daarmee een nieuwe relatie tussen beroep en roeping.

Het zal de lezers niet verbazen dat over dat laatste punt flink discussie ontstond. Want het ligt toch niet aan de mensen dat de zorg er zo slecht voorstaat, het ligt aan het systeem! Dat kan wel waar zijn, maar wil de zorg ooit weer zorgzaam worden, zal ook een nieuw evenwicht moeten ontstaan tussen zakelijkheid en persoonlijke betrokkenheid.

Niemand gaat in de zorg- of welzijnssector werken alleen maar voor het geld. Als je het doet voor het resultaat, bijvoorbeeld een genezen patiënt of een opgelost gezinsconflict, zul je ook vaak teleurgesteld worden. De beloning zit uiteindelijk toch ook vaak in echt menselijke nabijheid, in een contact waarbij ook wat met jezelf gebeurt. Dat is niet af te dwingen, gratis, genade. Religieuzen verbonden vroeger de zorg voor de medemens met zelfheiliging. Je werkte voor de naaste, maar ook om zelf steeds meer bij Jezus Christus te mogen horen. Tegenwoordig zou men zeggen dat het erom gaat door je werk meer mens te worden. Misschien is dat wel hetzelfde.

Tom Boesten

Religieuzen en de media

Vorig jaar besloot de Commissie Communicatie om bij voldoende belangstelling een studiedag te organiseren rond het thema *Religieuzen en de media*. Deze bijeenkomst vond plaats op 25 februari laatstleden in Klooster Mariënborg te 's-Hertogenbosch. Voor de studiedag werd een beperkt aantal personen uitgenodigd, met name contactpersonen voor de media². Die beperking had te maken met de doelstelling van de bijeenkomst: het uitwisselen van ervaringen met programma-makers. Centrale vraag van deze dag was: 'Hoe kun je religieus leven presenteren in deze tijd?' In een boeiend betoog hield Jan-Willem Wits, perschef van het SRKK de aanwezigen een spiegel voor. Religieuzen die geïnterviewd worden krijgen volgens hem stevast de volgende vragen voorgelegd:

“Kunt u het in 30 seconden zeggen?”

“Kunt u uw habijt aandoen?”

“Kunt u even knielen?”

“De zusters van stichting Franciscus”

“Mist u de sex niet?”

“Bent u het eens met alles wat de paus zegt?”

Vervolgens betoogde Wits dat de belangrijkste criteria wanneer het gaat om religieuzen in de media zijn: *verrassend* en *afwijkend*. Qua actualiteit en maatschappelijke relevantie vinden de media religieuzen nauwelijks interessant. De media hebben voorts vooral aandacht voor contemplatieven, veel aandacht voor romantiek en een voorkeur voor “jong” en “fris”. Aan een gesprek met de jongste zuster geeft men de voorkeur, omdat dat zo'n aardig contrast geeft (in een vergrijzende setting). Het is de vraag hoe de media-belangstelling valt bij de jonge medebroeders en -zusters. Zo'n publiek getuigenis brengt toch een grote

spanning teweeg en de onzekerheden die je hoogstwaarschijnlijk ook hebt kun je op dat moment niet kwijt. Het advies van Wits is dan ook om mensen tot en met de eerste geloften niet bloot te stellen aan interviews. Tenslotte valt aandacht moeilijk te doseren. De Zusters Kannunnikessen te Maarsse zien zich af en toe genoodzaakt om een media-stilte af te kondigen, teneinde even op adem te komen. Het *Communauté de Jerusalem*, een groep van stadsmonniken in Parijs, krijgt circa tien mediaverzoeken per dag. Men probeert om er daarvan steeds één te honoreren, omdat men het belangrijk vindt om in de publiciteit te komen.

Na de inleiding van Wits werden drie videofragmenten getoond van televisieopnamen, waaraan door religieuzen was meegewerkt. Het ging om afleveringen van *Kruispunt-in-het-klooster*, van *Herberg De Leeuw* en van *Vurige tongen*. Vervolgens vertelden zr Joanna Stradmeijer ocd, Mark Robin Hoogland c.p. en zr Ancilla Martens die in genoemde televisie-programma's hadden gefigureerd over hun ervaringen.

De *oogst* van de studiedag bestond uit een aantal stellingen en invalshoeken: We vinden ons leven belangrijk en we willen mensen daarvan in kennis stellen. *Contemplant alienis tradere*: dat wat je beleeft met anderen delen. Het is wenselijk om bij het zoeken van de publiciteit een actieve opstelling te kiezen. Daarop moet beleid ontwikkeld worden. De diversiteit moet voor het voetlicht gebracht worden, want naast de klassieke vormen zijn er allerlei nieuwe wegen. We willen daarbij selectief te werk gaan, niet overal op ingaan.

Het is belangrijk om af en toe in de publiciteit te komen. We zouden daar veel assertiever én actiever in moeten worden. Dan blijft het niet steken in de mooie plaatjes en de interviews van 30 seconden. Ook de betekenis van

² Deze pool is indertijd gevormd door de Afdeling Communicatie van Bureau KNR met het doel om efficiënt in te kunnen spelen om vragen vanuit de media.

internet als medium werd nog eens onderstreept.

Wij hebben iets te laten zien en de media willen iets tonen. Strijdig is dat de media *iets bijzonders* willen, terwijl wij *het gewone* willen tonen. Wanneer de programmamakers idealistische mensen zijn dan komen we er samen goed uit.

Het is van belang om ook het actieve religieuze leven te laten zien, al is dat niet zo gemakkelijk. Je hebt natuurlijk iets te bieden. De media als de KRO hebben belang bij goede levensbeschouwelijke programma's die bijdragen aan imago en identiteit. Er is dus een gezamenlijk belang.

De vraag is of het contemplatieve religieuze leven zich gemakkelijker laat visualiseren. Voorzover het de buitenkant betreft is die indruk correct. Maar de *binnenkant* van zowel actief als van contemplatief religieus leven is moeilijk te visualiseren. Die binnenkant: rust, gemeenschap en dagritme hebben actieven en contemplatieven gemeen en dat spreekt aan in de hedendaagse samenleving. Wat de buitenkant betreft: we hebben iets te bieden in de discussie over waarden en normen en daarmee zouden we in de openbaarheid kunnen treden. We moeten onze boodschap goed bewaken.

Voordeel van de nieuwe lichte mediamedia: ze zijn open, onbevangen en toegerust met een gezonde dosis nieuwsgierigheid. Voor ons is echter van belang dat we duidelijk maken wat we willen. Die serie uitzendingen van Kruispunt-in-het-klooster is te veel blijven steken in oppervlakkigheid. Gelukkig heeft de Kruispunt-redactie zich de kritiek van religieuzen aangetrokken waardoor de tweede serie (zomer 2002) kwalitatief beter was dan de eerste (zomer 2001).

Als je vragen krijgt is het ook vruchtbaar je in te leven in de journalistieke manier van denken. Het gaat om jouw verhaal en niet om wat de ander als 'nieuw' ziet of als 'typisch religieus'. Het lijkt erop dat de geschreven pers beter geschikt is dan de beeldmedia om de boodschap van religieuzen over te brengen. Het is van belang om te proberen om je uit te drukken in eigentijdse taal.

De deelnemers aan de studiedag vonden het zinvol om het thema religieuzen en de media onderling te bespreken. De vraag hoe je religieus leven in deze tijd kunt presenteren is hiermee uiteraard nog niet beantwoord. Geïnteresseerden kunnen desgewenst een verslag van de studiedag opvragen bij de afdeling Communicatie van Bureau KNR (T: (073) – 6921 321 / 6921 316).

Afscheid br Leo Brouwers van de VOR

Na dertien jaar nam Leo Brouwers op 7 maart laatstleden afscheid van de VOR (Vereniging Ouderenzorg Religieuzen). Uit de speech van Ad Leys bij die gelegenheid volgen hieronder enkele fragmenten.

In november 1990 sloten de KNR en het toenmalige SBBF (Samenwerkingsverband Bejaardenoorden met een Bijzondere Functie) een convenant en stelden samen de COR in, de categoriale commissie van de kloosterbejaardenoorden én meteen de adviescommissie van de KNR voor het oude-

renbeleid. SBBF en KNR droegen ieder vier leden aan. Het was de tijd van de conflictueuze relaties tussen KNR en SBBF en het zal wel nooit helemaal duidelijk worden waar dat nu precies aan lag. De COR was in elk geval geen lang leven beschoren en de VOR ontstond.

Jij, Leo, bent in deze kring terecht gekomen op voordracht van de KNR, eerst als vice-voorzitter van de COR, daarna als vice-voorzitter van de VOR. En in 1996 volgde je Jan van de Laar op als voorzitter. Langzamerhand ver-

beterden in de loop der jaren ook de verhoudingen en jij hebt daar een aandeel in gehad. Nu zijn die verhoudingen goed, getuige het feit dat een oude afspraak, dat het lidmaatschap van het VOR-bestuur en dat van het DB-KNR niet samen gaan, is vervallen. Voorts voel ik mij hier de laatste jaren een welkome gast op deze algemene vergaderingen van de VVBF en de VOR.

Er waren de afgelopen dertien jaren vele vergaderingen, met de KNR, met WVC. Telkenjare gesprekken over het capaciteitsadvies. KNR en SBBF die samen het PZOR oprichtten dat van groot belang was, omdat het religieuze instituten op allerlei manieren praktische informatie over de mogelijkheden voor de ouderenzorg aanbod. En langzamerhand werd toegewerkt naar de financiering van de kloosterverzorgingshuizen via de AWBZ: dat ging in op 1 januari 2001. En daarmee ontstond de mogelijkheid voor kloosterverzorgingshuizen ook leken op te gaan nemen. Je hebt op de vier regio-dagen van de KNR, in het voorjaar 2000, de religieuze instituten uitgebreid geïnformeerd over de mogelijkheden én over de risico's van deze nieuwe situatie. De kans of uitdaging was om goed geëquipeerde organisaties op deze manier een toekomst te geven, want vast staat dat het aantal potentiële bewoners van religieuze afkomst zal verminderen. Maar er zijn ook haken en ogen: de eigenheid van een kloosterverzorgingshuis zou langzamerhand veranderen en blijft een huis in de tussentijd toch een prettige omgeving voor de oudere religieuzen? Je vertaalde die algemene vraag toen in allerlei praktische problemen die zich zouden kunnen voor doen.

Al snel bleek dat zo'n derde deel van de groep kloosterverzorgingshuizen zeker leken op zou gaan nemen en dat een ander derde deel dat zeker niet van plan was; anderen twijfelden nog. Een duidelijk overzicht van die keuze van afzonderlijke huizen werd gegeven in het rapport *'De kloosterverzorgingshuizen naar de AWBZ'* van november

2000. Zo konden religieuze instituten zonder 'eigen voorziening' een keuze maken bij het zoeken naar een huis voor hun zorg- dan wel verpleegbehoefte medezusters/broeders. Het rapport wordt in de wandeling bij de KNR wel het 'testament van Johan Knollema' genoemd. Toch dankt zo'n goed overzicht mede zijn ontstaan aan de inspiratie en de begeleiding van het bestuur en zeker de voorzitter van de VOR.

Zo geef ik enkele elementen waarin je je voor het geheel van de kloosterverzorgingshuizen en van de religieuze instituten hebt ingezet. Maar ik weet ook dat je afzonderlijke religieuze instituten en kloosterverzorgingshuizen geadviseerd en begeleid hebt, soms intens en langdurig. Wat heeft je daartoe aangezet? Ik veronderstel dat je gedreven werd door de 'barmhartigheid' die zo centraal staat als opdracht in je leven als religieus. Velen hier weten dat je lid bent van de Congregatie van de Broeders van Joannes de Deo. In het Latijn staan ze bekend als *Fratres Misericordiae Montabaur*. De *misericordia*, de barmhartigheid staat centraal in deze naam. Hart hebben voor de zaak van de ouder wordende religieus: dat tekent je, ook als de religieus die je zelf bent. En je weet hoezeer de meeste oudere religieuzen het verdienen dat er heel goed voor hen gezorgd wordt in de laatste jaren van hun leven. Want zij hebben het grootste deel van hun leven gegeven aan de zorg voor anderen. En het was vaak hard en lang werken, met name in wat wij nu met een overkoepelende term de 'zorg' noemen, maar ook in het onderwijs. En hoewel het religieuze leven idealiter een combinatie is van actie en contemplatie was er voor dit laatste vaak niet zoveel tijd of energie.

Wat is 'barmhartigheid', die zo prominent bij jouw congregatie in de naam staat (en die ook voor veel andere congregaties in de Vincentiaanse traditie zo wezenlijk is)? Wij kennen het woord uit Jezus' parabel van de barmhartige

Samaritaan: de man die een mens in nood zag en deze (dus) hielp. En er zijn de 'werken van barmhartigheid'. Klassiek is de onderverdeling in de geestelijke, -onderricht geven, goede raad verstrekken, troost brengen, moed inspreken, vergiffenis schenken en onrecht geduldig verdragen- en de lichamelijke, die bekender zijn: hongerigen te eten geven, de dorstigen laven, vreemdelingen onderdak bieden, de naakten kleden, de zieken bezoeken, de gevangenen verlossen en de doden begraven.

Iedereen heeft dan zo wel een idee wat met barmhartigheid bedoeld wordt, maar definieer het maar eens! Twee van de grootste theologen uit de geschiedenis, Augustinus en Thomas, zijn het eens over die definitie: *miseri-cordia est alienae miseriae in nostro corde compassio, qua utique, si possumus, subvenire compellimur*. Oftewel: barmhartigheid is de *compassio*, het meevoelen in ons hart, met de ellende van de ander, en je dan genoodzaakt voelen om, als je dat kunt, die ellende op te heffen. Van binnen uit meevoelen, geraakt zijn, omdat een andere mens je hart open breekt en je zo als het ware gedwongen voelt om in te gaan op zijn of haar vragende blik om steun. Maar die ander blijft daarin ook een mens, die als zodanig alle respect verdient, ook als hij of zij afhankelijk is van mijn zorg.

Het is deze innerlijke betrokkenheid bij de mens in nood, het innerlijk geraakt zijn door de ander, die aanzet tot echte zorg, in de volle zin des woords, van mens tot mens. Jij, Leo,

en je medebroeders hebben er hun ideaal, hun charisma van gemaakt, hun levensstijl, en er zich aan toege-wijd.

In onze kloosterverzorgingshuizen werken veel verzorgenden die barmhartig zijn en zich op en top in willen zetten voor de oudere religieus. Natuurlijk moet het professioneel gebeuren, voldoen aan de hoogste kwaliteitseisen. Maar hun inspiratie daartoe, dat geraakt zijn, die deugd, moet gecultiveerd worden. Kunnen wij in onze kloosterverzorgingshuizen dat klimaat handhaven, ook in de huizen die langzamerhand geen kloosterverzorgingshuis meer zijn? *Misericordia* en *compassio*, barmhartigheid en meevoelen, het gaat niet om een 'productieproces', maar om de menselijke maat in de zorg, het koesteren van intermenselijke relaties, respect voor de menselijke waardigheid van degene die voor een deel afhankelijk is, maar ook een zelfstandige persoon blijft. Laten wij hopen dat dat alle huizen die kloosterverzorgingshuis zijn of langzamerhand niet meer zijn, tekent.

Leo, namens de KNR wil ik je van harte danken voor je inzet voor de kloosterverzorgingshuizen en daarmee voor vele oudere religieuzen. Het zorggebouw voor hen, waaraan jij vele stenen hebt bijgedragen, zal nog jaren een koesterend, beschermend dak zijn en zo een belangrijke functie vervullen.

Ad Leys

Woon-werkplek gezocht

70-jarige vrouw is op zoek naar woon- werkplek in gemeenschap, geïnspireerd door morgen- en avondgebed, maatschappelijk belangstellend. Bibliotheek en archief ervaring en ervaring met dieren, niet in de randstad, waar ik met mijn inzet mee kan gaan werken.

Hermine Cornet, Lupinesingel 346, 2403 CW, Alphen a/d Rijn. Telefoon: 0172 - 420376.

Pauselijke onderscheiding Hans Schugard

Vorige maand ontving Hans Schugard uit handen van de bisschop van Rotterdam de hoge pauselijke onderscheiding 'Commandeur in de orde van de Heilige Silvester'. Hem werd deze onderscheiding toegekend wegens zijn grote verdiensten in de (ouderen)zorg en voor zijn economisch adviseurschap bij diverse religieuze instituten. Lange tijd was hij directeur

van de Katholieke Vereniging van Verzorgings- en Verpleeghuizen. Hiermee stond hij aan de wieg van ruim honderd kloosterverzorgingshuizen. Zestien jaar was hij voorzitter van de Stichting Beheer Zorgcentrum Marienstaete in Warmond. Ook in diverse KNR-commissies en werkgroepen wordt dankbaar gebruik gemaakt van zijn deskundige inzet.

2003: het jaar dat Pinksteren vóór Pasen viel.....

Marleen Peters

"A Treasure in a Field" was de titel van de conferentie voor WUCWO-Europa in London-Colney, Engeland van 18 tot 23 maart 2003, een titel die refereert aan een bijbelparabel, verteld bij Mattheus Hfst.13,44.

"Het rijk der hemelen is gelijk aan een schat, die in de akker begraven is. De man, die hem vindt, verbergt hem; en vol vreugde daarover gaat hij alles verkopen wat hij bezat, en kocht haar."

De subtitel: "Het 2de Vaticaans Concilie als basis voor onze missie en ons werk als katholieke vrouwenorganisaties" gaf de contouren van de conferentie aan.

De Nederlandse delegatie van de Unie Nederlandse Katholieke Vrouwenbeweging met vertegenwoordigsters vanuit het Katholiek Vrouwendispuut, de Stichting Nederlandse Vrouwelijke Religieuzen, het Katholiek Vrouwen-gilde Nederland en ZijActief Katholiek Vrouwenennetwerk zou e.e.a. samen met andere Europese katholieke vrouwenorganisaties doorgronden.

Tijdens de voorbereidingen op deze regionale conferentie werden we al geprikkeld om dieper in de materie te duiken. We begonnen met het doorspitten van de documenten LUMEN GENTIUM - GAUDIUM ET SPES - APOSTOLICAM ACTUOSITATEM van

het 2de Vaticaans Concilie, die nadrukkelijk zouden worden besproken.

Wroeten werd het, graven, speuren, zuchten, spitten, ontdekken, weerstand, verzet, aversie, moedeloosheid, hekel, weerzin: dit was een taal die wij moderne vrouwen van de 21ste eeuw niet begrepen. Natuurlijk begrepen wij de documenten amper: zij waren opgesteld door theologen, mannen, in een tijd waarin kerkelijke taal een ver-van-mijn-bed show was.

Het werd voor ons geen defaitisme, maar prikkel en uitdaging. Veel hebben we er samen over gepraat, allerlei interessante, relevante artikelen over het 2de Vaticaans Concilie en met name over de drie genoemde documenten werden gezocht om met elkaar wat meer duidelijkheid te krijgen.

Samen met ruim 100 vrouwen uit o.a. Wit-Rusland, Bosnië-Herzegovina, Bulgarije, Kroatië, Roemenië, Tsjechië, Denemarken, Engeland, Frankrijk, Duitsland, Griekenland, Hongarije, Italië, Letland, Noorwegen, Polen, Rusland, Slowakije, Spanje, Zwitserland, Oekraïne bogen we ons gedurende vier dagen over het intrigerende onderwerp.

Zuster dr. Aurelia Spendel O.P.
Een en ander zou onder de bezielende leiding van Zuster Dr. Aurelia Spendel

O.P. duidelijk moeten worden. Zuster Aurelia is dominicanes en als hoogle-
raar Theologie verbonden aan de Uni-
versiteiten van Augsburg en Bamberg.
Een jonge, gedreven en trotse vrouw
leidde ons langs de moeilijke thema's
en probeerde alles naar een heden-
daags woordgebruik te vertalen. De
jonge non begon plots te walsen, haar
habijt draaide in het rond op het ritme
van de danspasjes. "Zo gaan we te
werk," lachte ze quasi ondeugend, "als
de drie passen van de wals." De eerste
pas was voor haar: zij gaf een uiteen-
zetting, een aanzet tot verdieping. De
tweede pas was voor ons: wij moesten
met haar impuls aan het werk in
groepen; en de derde pas was voor ons
allen: samen terugkoppelen en con-
clusies trekken.

We werden geïnspireerd door het
luisteren naar Zuster Aurelia: wat een
vrolijkheid, wat een begeestering, wat
een enthousiasme!

Lumen Gentium

Haar eerste impuls ging over het
document LUMEN GENTIUM: Beelden
van de Kerk (ofwel: Kerkbeelden). We
herkenden vele termen uit onze jeugd:
"de Bruid van de Kerk", "de Kerk als
Lichaam van Christus". Het Concilie
bracht hierin verandering, men ging
beelden gebruiken om kerk-zijn te
begrijpen: het beeld van "Gods volk
onderweg" was voor iedereen duidelijk.
In workshops werd ons gevraagd
andere beelden voor de Kerk te beden-
ken. De werkgroepen waren prima
samengesteld; gemêleerde groepen:
Oost en West bij elkaar - jong en oud,
zodat ieder in een gemeenschappelijke
Europese taal de ander leerde kennen
en verrijkt werd met de gedachten
van de anderen. Bij de derde
walspas, de terugkoppeling, werden de
verschillende ideeën plenair voorge-
steld. Zo werden onder andere de vol-
gende beelden aangedragen: "Kerk is
een oude, stervende vrouw"; "Kerk is
een netwerk" (geïllustreerd met een
net); "Kerk is een rivier" (steeds in
beweging binnen de grenzen van de

oevers, met veel verschillende soorten
vissen), "Kerk is een bijenvolk" (erop
uit gaan naar nectar en die nectar in
nog wat beters omzetten).

Gaudium et Spes

De tweede impuls betrof het document
GAUDIUM ET SPES: Kerk en Wereld.

We kennen het beeld van het open
raam: Kerk moet het raam open zetten
om de wereld binnen te laten; een
frisse wind geeft nieuwe energie en zet
alles in beweging. Tijdens het 2de
Vaticaan Concilie begon de kerk op
een nieuwe manier over zichzelf en
haar missie te denken. Kerk en
Wereld zijn onlosmakelijk met elkaar
verbonden door ons mensen.

Deze verbondenheid, die leidt tot een
prachtige eenheid, moest in de work-
shops tot uiting worden gebracht in
een kunstwerk: het frame werd gege-
ven en binnen de grenzen werden we
creatief vrij gelaten. We gingen aldus
aan de slag met allerlei materialen om
GAUDIUM ET SPES plastisch uit te
beelden.

Apostolicam actuositatem

Het laatste document dat onder de
loep werd genomen was APOSTOLI-
CAM ACTUOSITATEM: de Leek in de
Kerk. Nu werden wij onderwerp van
de Aurelia-wals! Zuster Spindel gaf
weer de aanzet en verklaarde de term
'leek' vanuit kerkrechtelijk en typolo-
gisch oogpunt. Kerkrechtelijk zijn
leken, al diegenen die niet tot de cle-
rus behoren; typologisch is een leek,
hij/zij die geen speciale theologische
opleiding heeft genoten. Volgens de
eerste visie zijn vrouwen dus altijd
leek!!

Spiritueel empowerment

Bij de laatste impuls van Zuster
Aurelia werden de documenten GAU-
DIUM ET SPES en APOSTOLICAM
ACTUOSITATEM gebruikt als spiritu-
eel empowerment. Spiritualiteit komt
voort uit de verbondenheid van God
met de mensen en de verbondenheid
tussen mensen onderling: *communio*.

Om zich verbonden te voelen is er een
basis van vertrouwen nodig; we wer-
den uitgenodigd om

één iemand uit de zaal te vragen en in gesprek te gaan over haar persoonlijke spiritualiteit. Geanimeerde, openhartige gesprekken werden gevoerd, de geest werd voelbaar: een klein stukje Pinksteren vond plaats in London-Colney.

Naast deze verdieping in de genoemde documenten was er ook tijd ingeruimd om te praten over WUCWO-vertegenwoordigingen op internationaal niveau (UNESCO - Raad van Europa - FAO - Europese VrouwenLobby). Een RondeTafel gesprek over het multireligieuze, multiculturele en gesecculariseerde Europa werd gehouden. Een joodse, een russisch-orthodoxe, een protestante én een katholieke vrouw werden door de zaal bevroegd over hun spiritualiteit, de rol van de vrouw in het doorgeven van geloof en religieuze tradities en wat voor hen het woord "Vrede" betekent. Wie kon bevroeden dat enkele uren later de eerste bommen werden gedropt in Bagdad?

Toespraak bisschop van Luyn tijdens vredesdemonstratie in Amsterdam

Als voorzitter van Pax Christi wens ik jullie namens de Raad van Kerken in Nederland, Cordaid en Pax Christi vrede, sterkte en wijsheid in deze tijd van oorlog.

Wij zijn hier op de Dam bijeen gekomen omdat wij onze hoop op vrede niet hebben verloren. Omdat wij de repressie van het regime in Irak veroordelen. Omdat we solidair zijn met de onderdrukte Irakese bevolking. Saddam Hussein heeft een laatste kans vergooid. Hij heeft zijn volk een oorlog niet willen besparen en daarmee opnieuw zijn ware aard getoond. De internationale gemeenschap heeft ook een historische kans verspeeld. Een kans om met vreedzame middelen Irak te ontwapenen. Nu de wapens spreken zwijgen de diplomaten en rouwen reeds de eerste nabestaanden van Irakese slachtoffers en gesneuvelde militairen.

Het waren zeer vermoeiende dagen, vele indrukken kwamen op ons af, vele inspirerende gesprekken werden gevoerd: het was het 1ste Vrouwenconcilie en prompt benoemden we Zuster Aurelia als

1ste Paus!!

Veel lof werd geuit richting organisatoren (de 5 katholieke vrouwenorganisaties van het Verenigd Koninkrijk). De deelnemers waren vooral Marie-Louise van Wijk-van de Ven, de Nederlandse regionaal voorzitter voor WUCWO-Europa, erkentelijk voor haar tomeloze inzet en energie om deze conferentie te laten slagen.

We weten nu wat Mattheus als schat in een veld voor ogen had: zonder valse bescheidenheid zijn wij ervan overtuigd dat hij ons vrouwen bedoelde: vrouwen zijn een schat in de kerk-akker!!

Deze preventieve oorlog heeft geen VN machtiging. Ook nu de aanval is begonnen herhalen wij: Deze oorlog is politiek overhaast, moreel onverantwoord en juridisch onrechtmatig.

Wie oorlog het laatste redmiddel noemt heeft de morele plicht vreedzame middelen tot het uiterste in te zetten. Wij delen de teleurstelling van secretaris generaal Koffi Annan dat de VN wapeninspecteurs hun werk niet binnen een redelijke termijn hebben mogen afronden.

Wie de internationale rechtsorde zegt te ondersteunen heeft de politieke verantwoordelijkheid oplossingen te zoeken binnen de kaders van het internationaal recht. Elk eigenmachtig optreden betekent een ernstige aantasting van het internationaal recht. De geloofwaardigheid van de VN is hiermee op het spel gezet. Wie pleit voor democratie en mensenrechten in

Irak, verplicht zich tot een uiterste inspanning daaraan bij te dragen, ook wanneer dat politiek niet uitkomt. Waarom zijn er nog altijd geen initiatieven genomen voor monitoring van mensenrechten in Irak? De Raad van Kerken, Cordaid en Pax Christi hebben de Nederlandse regering gevraagd zich hiervoor in te zetten. Zoals wij ook gepleit hebben voor de oprichting van een Irak tribunaal dat samen met het Internationaal Strafhof verdachten van genocide, oorlogsmisdaden en misdaden tegen de menselijkheid kan vervolgen en berechten.

Nu de oorlog is begonnen en de situatie onomkeerbaar is zijn onze gedachten vooral bij de bevolking van Irak. In de afgelopen jaren zijn reeds veel onschuldige slachtoffers te betreuren als gevolg van genadeloze repressie en economische sancties. Hoeveel burgers en militairen zullen, nu de politiek heeft gefaald, hun leven nog verliezen? Wij roepen alle partijen op de veiligheid van burgers te garanderen, de rechten van militairen te respecteren en het internationaal humanitair recht na te leven. Wij roepen buurlanden op hun grenzen te openen en vluchtelingen een veilig onderkomen te bieden. Wij roepen de internationale gemeenschap op de humanitaire hulpverlening niet alleen met woorden maar ook in daden prioriteit te geven. Wij roepen ook op er voor te waken dat deze oorlog ontaard tot een conflict tussen religies en culturen, ook al wordt van meerdere kanten geprobeerd hierop aan te sturen.

De internationale gemeenschap draagt een grote verantwoordelijkheid voor herstel van wat geschonden is:

- Herstel en wederopbouw van Irak vergt een royale humanitaire steun van de internationale gemeenschap. De UNHCR heeft nog maar een één-derde van de benodigde gelden; wij pleiten voor de rest.

- Herstel van democratie en mensenrechten vergt diepgaande verandering van de Irakese samenleving. De VN en de Irakese bevolking dienen daarin een sleutelrol te vervullen en niet een Amerikaanse autoriteit.

- Herstel van geloofwaardigheid en versterking van daadkracht van de VN vergen een uiterste inspanning. Wij vragen van de politieke leiders wereldwijd loyaliteit aan het internationaal recht en commitment aan vrede. Er moet een einde komen aan elk unilateraal optreden en meten met twee maten.

- Ten slotte, herstel van geschonden relaties tussen moslims, joden en christenen in het Midden Oosten vergt een oprechte en volhardende dialoog waarin vrede centraal staat. Deze demonstratie is ook een uitnodiging om niet alleen met elkaar maar ook met hen die een andere visie hebben in gesprek te blijven. Vrede is een gezamenlijke verantwoordelijkheid. Vandaag willen wij op een waardige manier uitdrukking geven aan onze solidariteit met het Irakese volk, aan onze diepe bezorgdheid over de humanitaire en politieke consequenties van deze oorlog niet alleen voor de toekomst van Irak maar ook voor de toekomst van de regio en de gehele wereld.

Deze demonstratie is bedoeld als teken van onze gedeelde hoop op vrede. Wereldwijd hebben vredesorganisaties, kerken en andere organisaties politiek verantwoordelijken gevraagd de weg van de vrede te bewandelen. Als mensen van goede wil wijzen vandaag politici opnieuw de weg van vrede en roepen wij hen op tot passie voor vrede. Vrede voor Irak, vrede in het Midden Oosten, vrede voor de wereld! Meer informatie <http://www.paxchristi.nl>

ME-optreden tijdens vredesdemonstratie

Als voorzitter van de Vredeswerkgroep van het WRGV neem ik deel aan het Platform tegen de Nieuwe Oorlog. In die hoedanigheid participeerde ik ook in de ordedienst van de demonstratie. Er was uitvoerig overleg geweest met de politie vooraf, waarbij was afgesproken dat de ordedienst de verantwoordelijkheid heeft tijdens de demonstratie. Als de ordesdienst het niet aankan, vraagt men hulp en springt het Vredesdetachement (politie) bij. ME houdt zich onzichtbaar op de achtergrond. Tevens is vast te stellen dat de hele demonstratie vreedzaam verliep, en de escalatie na afloop optrad.

Van nabij heb ik meegemaakt hoe de ordedienst en de politie de hele middag de-escalierend wisten te werken. Het optreden van ME daarentegen had juist het tegenovergestelde effect. Van de 150 personen van de ordedienst waren ruim de helft allochtonen, waarvan een behoorlijk deel arabisch-talig. Dit was gepland om de te verwachten emoties onder bepaalde allochtone groepen in goede banen te kunnen leiden. Ikzelf stond in de hoek waar al snel na aankomst op het Museumplein de eerste kleine rel ontstond, door een groepje uit de demonstratie samen met opgeschoten jeugd uit de woonomgeving. Toen er jongelui stenen uit de straat plukten en tegen ruiten gooiden, waren we met drie mensen van de ordedienst en wisten een Marokkaan en een Iraakees onder ons met een rustig gesprek het groepje tot kalmte te krijgen. Wij verwijderden de stenen. Ineens was er weer een run, twee stillen die een arrestant agressief afvoerden met veel jongeren en pers er achter aan. Ook die opstoot wisten we te kalmeren. Inmiddels kwamen er enkele politiemensen van het Vredesdetachement bij, maar die lieten het aan ons over zoals was afgesproken. Enkele wagens van de ME rukten aan, maar hielden zich buiten de zaak. Rond 16.00 uur dreigde een escalatie dicht bij de containerblokkade rond het Amerikaanse consulaat.

Daar werd het spannend rond een groep AEL-jongeren die felle leuzen uitten tegenover ten minste zes verschillende cameramensen. Met een groot cordon ordedienst wisten we de groep territoriaal beperkt te houden, nog steeds met Vredesdetachement in de buurt zonder dat die ingrepen. Eén ME-bus reed ons bijna in de hielen en daar werd toen een ei naar gegooid. Weer een arrestatie door stillen op agressieve wijze waardoor de zaak bijna ontplofte, maar we wisten de groep weer tot kalmte te bewegen en na ruim een kwartier waaierden ze uiteen terug naar het veld.

Om 15.10 uur werd van het Podium gemeld dat de demonstratie was afgelopen. Nog geen twee minuten later reden plotseling vijf ME-bussen met grote vaart het grasveld op, dat nog vol zat met demonstranten die van de zon genoten. Enkele jongeren gooiden woedend bierblikjes naar de bussen. ME te paard stormde het veld op, reed in op de mensen, en korte tijd later, toen eigenlijk alles toch weer kalmer leek te worden, kwam een waterkanon in actie dat letterlijk tot voor het podium gewoon het hele grasveld schoonveegde van demonstranten die niets anders deden dan in de zon zitten of staan. De organisatie heeft uiteindelijk getuigen opgeroepen om op een rij te zetten wat er gebeurde. En na lang aandringen bij de burgemeester was deze bereid de organisatie te ontvangen voor een gesprek. Het Platform gaat vermoedelijk een klacht indienen.

Het ME-optreden tijdens en na de demonstratie alsmede de bewering van de politie dat er 20.000 demonstranten deelnamen (terwijl er een aanzienlijk hoger aantal was) beschouw ik als bewust ontmoedigingsbeleid.

Ik had grote bewondering voor de wijze waarop de arabisch-taligen in de ordedienst omgingen met de woedende jongeren en hen telkens weer tot kalmte wisten te brengen. Ik vind het onverantwoordelijk dat de overheid

ME inzet die deze samenwerking tussen autochtone en allochtone Nederlanders bruuskeert. Het Iraakse Platform had veel mensen voor de orde-dienst geleverd, omdat men het van belang vond aan de geweldloosheid bij te dragen. De ME, en dus de overheid

heeft de inzet van deze Iraakse mensen verraden.

Zr José Höhne-Sparborth voorzitter
Werkgroep Vrede en Geweldloosheid
WRGV

Open Kloosterdag 2003: opnieuw succesvol

Ook de tweede landelijke Open Kloosterdag, die plaatsvond op 23 maart laatstleden, trok veel belangstellenden naar de circa 90 kloosters en huizen die deelnamen. Een eerste peiling van het aantal bezoekers leidde op 24 maart tot een schatting van 25.000 deelnemers. Op basis van de enquêteformulieren die inmiddels zijn binnengekomen kan dit aantal met ettelijke duizenden naar boven worden bijgesteld. Wel blijft het aantal lager dan de 50.000 bezoekers waarvan sprake was na de eerste Open Kloosterdag in 2000. Of de belangstelling drie jaar geleden groter was dan dit keer valt echter moeilijk met zekerheid te zeggen. Vast staat wel dat de meerderheid van de deelnemers erg positief heeft gereageerd en verheugd was over het initiatief. Kritische kanttekeningen werden er natuurlijk ook geplaatst. Een kleine greep uit de ingekomen antwoordformulieren van de deelnemende kloosters:

- * Wat betreft de coördinatie –graag minder exclusieve aandacht voor monastieke leven/sfeer – betere/andere poster (betere??) verspreiding via parochies.
- * Graag de datum eerder bekend geven, zodat in het jaarprogramma ermee rekening kan worden gehouden
- * De publicaties van de kant van de media hebben wij positief ervaren
- * Het blijft een goed initiatief, Er waren zelfs zes moslims.
- * Er waren bij ons ook nogal wat niet-katholieke bezoekers die heel interessante vragen hadden.

- * Graag iets verder het jaar in dan kunnen de mensen tevens genieten van de prachtige tuin.
- * De folder/poster sprak niet aan. Het katern van 121 was zeer goed en aantrekkelijk. Bedankt voor uw inzet
- * De 23^e maart was zowel voor de bezoeker als voor de gemeenschap zelf een geweldige en inspirerende ervaring. Her lijkt daarom misschien tegenstrijdig dat we terughoudend zijn over de toekomst van dit verschijnsel.
- * Er was veel belangstelling het is ook voor ons een heel positieve ervaring geweest.

Nog veel reacties kwamen naderhand.

- * Wij hebben het als een bijzonder goede dag ervaren, dit was Open Kerk. Hartelijk dank voor de goede voorbereiding en aankondiging voor de dag van 23-03-2003
- * De enkele mensen die geweest zijn hebben veel gehad aan de gesprekken en de gebedsdienst. Het was voor hen een zeer goede ervaring.
- * De voorlichting (informatie via de website) heeft goed gewerkt.
- * In de media wordt het nieuwsgierigheidsaspect te veel geprikkeld. Te weinig staat de kloosterdag in het kader van religieuzen participatie/verdieping
- * Algemene publicaties (bijv. poster) uitstekend; TV-verslag van 23-3 was zeer mager
- * Publicaties waren wat aan de late kant. Brochure van “Gegrepen door het geheim van Gods” is goed als extra algemene informatie

- * De publiciteit was vooral gericht op contemplatieven. Waar bleven de actieve congregaties in de publiciteit. Het thema was uitstekend.

Zodra alle enquête-formulieren verwerkt zijn ontvangen de deelnemende

kloosters een overzicht van de antwoorden op de gestelde vragen. En het Bestuur KNR zal zich later dienen te beraden over de vraag of er een derde landelijke Open Kloosterdag in 2006 georganiseerd zal worden.

WvdV

'Op zoek naar het verlangen'

Presentatie brochure SNVR-studiegroep

Eind 2000 besloot de Algemene Vergadering van de Samenwerking Nederlandse Vrouwelijke Religieuzen (SNVR) op voorstel van studiesecretaris Inge van Nistelrooy tot de oprichting van een studiegroep 'religieus leven'. Circa twintig zusters vanuit verschillende religieuze instituten namen in drie subgroepen uiteenlopende elementen van het religieuze leven onder de loep.

Groep 1³ koos voor het onderwerp 'Onderzoek naar het verlangen', omdat zij een beeld wilde krijgen van waar mensen in religieus opzicht naar op zoek zijn en waar ze dit hopen te vinden. Uit dit onderwerp blijkt een groot vertrouwen, dat ook in deze tijd mensen uit zijn op heil, op heelheid. Dat mensen uitstijgen boven het individu, het materiële, de macht en het geld, en dat zij verlangen naar zin. Op 27 maart was het dan zover en kon het eindproduct van groep 1 gepresenteerd worden. Het eerste exemplaar van de brochure '*Op zoek naar het verlangen*' werd door zr Wies van den Heuvel aangeboden aan voorzitter SNVR zr Tarcies Wijngaard. Zr Wies van den Heuvel verwoordde hoe er twee jaar lang met intens genoegen is toegewerkt naar dit eindproduct. "Het was een zoektocht. We hadden aanvankelijk geen idee wat ons produkt zou moeten worden. We ontdekten het verlangen in ons zelf en we kwamen daar steeds dichterbij. We moesten

vaak schroom en bescheidenheid overboord zetten. Toen onze eigen binnenkant aan het licht kwam konden we ook naar buiten kijken en zo kwamen we in gesprek met mensen die ook op zoek zijn. We hebben bij onze zoektocht veel steun ondervonden van Inge, die steeds heel invloedend en nabij was. Zij is met ons naar die binnenkant gegaan en zij kon ons zoeken verwoorden. Zij was met andere woorden een waardige tochtgenote."

Zr Tarcies verwoordde een basishouding van zusters: kijken welke vragen er zijn in de samenleving en proberen daar een antwoord op te geven. "Zo was het vroeger en zo is het nu. Nu we materieel niet meer zo veel bij kunnen dragen kiezen we ervoor anderen te ondersteunen die de belangen behartigen van mensen die in de knel zitten. We zijn blij dat de leden van de studiegroep met die andere groepen in contact zijn getreden: de Catholic Worker-beweging, Missie & Jongeren, de Beweging van Barmhartigheid en de gemeenschap 'Aan de Broederenstraat' in Deventer."

De brochure telt 48 pagina's en is fraai geïllustreerd met tekeningen van zr Maria Adriaens. De inhoud is zeer leesbaar en afwisselend. Drie zusters verwoorden het eigen verlangen. (bij wijze van voorproefje): Eén zuster aan het woord

"Er zijn momenten geweest in mijn leven waarin ik iets heb mogen ervaren van wat ik noemde: 'dit is het god-

³ De zrs. Catharine van den Berg, Ton van Driel, Lijde Wijde van der Drift, Wies van den Heuvel en Hermine Schutte

delijke, levend in mij'. Veel van wat te maken heeft met kerk en geloofsleer is in de loop van mijn leven voor mij veranderd. Andere betekenis kreeg het vooral in Tanzania, waar ik kennis maakte met prachtige mensen uit andere godsdiensten en culturen. In mij is een 'weten, voelen en ervaren', iets van het universele goddelijke. Noem Haar Bron, Leven, Grond en Ongrond', whatsoever. Dáár leef ik uit, door alles heen, in alle levensseizoenen. Ik noem het 'verlangen op uitnodiging', want het initiatief lag niet bij mij."

De nieuwe religieuze bewegingen worden beschreven vanuit de invalshoek

'Voor God en de Wereld'

Onder deze titel startte woensdag 5 maart in Achter de Dag (21.00 - RKK/KRO - 747 am) een serie van zes afleveringen over het leven van actieve vrouwelijke religieuzen.

Zes religieuzen van verschillende congregaties komen in de serie aan het woord: Zr Maria Beneker Kolmer (Franciscanessen van Oirschot), Mariet Rijk (Vrouwen van Bethanië), Zr Renée de Jong (Ursulinen van Bergen), Delian de Brouwer scmm en Mirjam Koevoets mmz. Carolien Luit is leek en lid van de derde orde van de Dominicanen.

In de gesprekken gaat het vooral over de spanning die deze actieve religieuzen altijd hebben gevoeld tussen actie

van de zusters en de vragen die dat bij de zusters opriep. Daarnaast zijn er meer analytische paragrafen, onder andere over de maatschappelijke inbedding van het religieus verlangen en over de vraag waar het verlangen op gericht is.

Alle hogere oversten die bij de SNVR aangesloten zijn kregen onlangs een exemplaar van de brochure toegezonden. De brochure, geredigeerd door Inge van Nistelrooy, ISBN 90 762 42 534 is te bestellen bij het secretariaat SNVR, **T: 073 - 6921388** (Euro 6.- exclusief verzendkosten, zolang de voorraad strekt).

en contemplatie, dienstbaarheid en zelfbeschikking. Enerzijds werd van deze zusters verwacht dat ze hard werkten, altijd beschikbaar en dienstbaar waren en anderzijds dat ze een strak gebedsleven onderhielden. Deze twee eisen waren bijna niet te combineren. Daar kwam nog bij dat deze congregaties veel minder status genoten dan de contemplatieve ordes.

De KRO heeft de zes radio-uitzendingen op CD gezet. De kosten bedragen Euro 5,- per CD (verzendkosten Euro 2,-). De hele serie van zes komt dus op Euro 32,-. Mocht u hiervoor belangstelling hebben dan kunt u deze bestellen via het secretariaat SNVR (**vóór 1 mei**); de KRO stuurt ze u dan toe en verzorgt de afrekening.

Met hart en ziel

Ouderen zullen het zich nog goed herinneren: de viering in 1953 van 'Honderd jaar kromstaf'. In het voetbalstadium Galgenwaard te Utrecht waren op 16 en 17 mei duizenden rooms-katholieken bijeengekomen om samen met hun bisschoppen te vieren

dat honderd jaar eerder de bisschoppelijke kerkstructuur in Nederland hersteld was. Op 4 maart 1853 had paus Pius IX door middel van de breve 'Ex qua die' een einde gemaakt aan een situatie die voor het grootste deel van katholiek Nederland sinds het

eind van de zestiende eeuw had bestaan, namelijk die van een missiekerk. Sinds de opkomst van de Reformatie en de Opstand tegen Spanje in de zestiende eeuw kende Nederland boven de grote rivieren geen bisdommen en parochies meer, maar vicariaten en staties. In de zeventiende eeuw kwam Brabant in dezelfde situatie te verkeren. Alleen het bisdom Roermond, waartoe in die tijd ook Nijmegen behoorde, hield het vol tot 1801, toen het door Napoleon werd opgeheven. Afhankelijk van de tolerantie van de plaatselijke overheid kon het kerkelijk leven met meer of minder succes wel doorgang vinden, maar het kon zich naar buiten toe nauwelijks manifesteren: geen processies en geen bedevaarten, geen barokke kerken, geen kerkelijke pracht en praal. Het katholicisme in Nederland kreeg een naar binnen gekeerd karakter. Het uitte zich binnen de beschermende muren van schuil- en schuurkerken. Het werd een verstilld katholicisme.

In 1796 kwam er in Nederland scheiding van kerk en staat en werd de bevoorrechte positie van de calvinistische kerk, die de enige 'publieke' kerk was, doorbroken. Toch zou het nog ruim een halve eeuw duren eer de rooms-katholieken hun kerkelijk leven konden gaan organiseren zoals het in hun kerk gebruikelijk is: met bisschoppen in plaats van apostolische vicarissen en met parochies in plaats van staties. Tegelijk trad het katholicisme ook naar buiten. Katholieken toonden hun 'bezielde engagement' in tal van organisaties en bewegingen. Zij bewogen zich op het terrein van onderwijs en verpleging, van caritas en samenleving, van cultuur en ontspanning, van media en vakbeweging.

In 1953 werd niet alleen een eeuw bisschoppelijke organisatie gevierd, maar ook een eeuw bezielde engagement. Dat gebeurde niet zonder een zeker triomfalisme en zonder ronkende trots. Nu, een halve eeuw later, nodigen de Nederlandse bisschoppen alle katholieken uit opnieuw feest te

vieren. Op 7 juni 2003, de zaterdag voor Pinksteren, zal er in Utrecht een landelijke viering zijn. Het motto luidt nu echter niet 'Honderdvijftig jaar kromstaf', maar 'katholiek met hart en ziel'. Geen triomfalisme meer, want daar lijkt weinig aanleiding toe. Van de vele r.k. organisaties die vanaf 1853 in Nederland waren opgebouwd, zijn er immers nog maar een paar over, en die worstelen niet zelden met hun identiteit en hun missie. En de band van vele rooms-katholieken met hun bisschop is ook niet meer wat hij geweest is. Bij een enquête bleek onlangs dat in sommige delen van het land zelfs meer dan de helft van de rooms-katholieken niet weet hoe hun bisschop heet.

Maar de viering van 150 jaar bisschoppelijke organisatie in Nederland mag, als het aan mij ligt, ook geen aanleiding worden tot chagrijn. Laten we afspreken dat het herstel van de bisdommen in 1853 niet meer is dan de aanleiding tot het feestje dat we vieren. En laten we dan vooral vieren dat we elkaar nodig hebben om ons geloof overeind te houden. Laten we vieren dat geloven niet iets is dat je in je eentje doet, maar dat we elkaar daarbij nodig hebben. Geloven sticht gemeenschap, en die gemeenschap noemen we kerk. In die kerk engageren we ons met elkaar voor de boodschap van het Rijk Gods. Met dat bezielde engagement willen we elkaar, de kerk en de wereld dienen.

Het beeld van de rooms-katholieke kerk dat in de media verschijnt, is niet altijd zo rooskleurig. Het wordt bepaald door schandalen en conflicten, door afkalving en kerksluiting. Toen in het afgelopen jaar de Amerikaanse media werden overspoeld door berichten over seksueel misbruik door priesters, waren er rooms-katholieken die in een gesprek over kerk en levensovertuiging maar liever verzwegen dat ze katholiek waren. Zij schaamden zich voor hun kerk.

Maar kerk, dat zijn ook wij. En daar mogen we best voor uitkomen. Zonder trots en triomfalisme. Maar wel met

vreugde, met overtuiging, 'met hart en ziel'. Dat mogen we best eens vieren, samen met onze bisschoppen. Komt u ook, op 7 juni?

Peter Nissen

Recent verschenen boeken

Een klooster in de straat

Toen Nijmegen in 1923 de eerste katholieke universiteit van Nederland kreeg was dat de aanleiding voor de franciscanen om er een studiehuis te stichten. Klooster Bonaventura in de Vermeerstraat kwam gereed in 1927. De titel *Een klooster in de straat* geeft aan dat het klooster temidden van andere huizen staat. Een beetje onopvallend in een kleine straat. In de voorbije 75 jaar diende dit klooster als thuisbasis voor vele studenten en docenten. Tijdens de oorlog scholen honderd omwonenden maandenlang in de kelders van Bonaventura. Dit boek is niet enkel interessant vanuit historisch oogpunt. De huidige veertien bewoners komen ook in beeld en zij vertellen over hun idealen, drijfveren en twijfels. Désiré Scheltens ofm, een ex-bewoner die er nog regelmatig logeert, schreef de hoofdstukken over Bonaventura en Franciscus. Het merendeel van de teksten is afkomstig van Brigitte Weusten, die in haar nawoord vertelt hoe haar interesse gewekt werd voor het leven van de minderbroeders, haar overburen. Haar aanpak is eerder journalistiek dan wetenschappelijk, hetgeen heeft geresulteerd in een toegankelijk geschreven en fraai vormgegeven boek. De tekst en de met zorg gekozen illustraties en foto's zijn in bruin afgedrukt, hetgeen vertrouwd franciscaans aandoet. De omslag in olijfgroen en oranje met een afbeelding van het gebrandschilderde raam in de kapel vormt hiermee een weldadig kleurrijk contrast.

Een klooster in de straat. Brigitte Weusten. Met bijdragen van Désiré Scheltens. ISBN: 90-901 5709-3. Het boek kan besteld worden bij Klooster Bonaventura, Vermeerstraat 7, 6521 LT Nijmegen. **T**: 024 - 3222988 / **F**: 024 - 3228236 / **E**: l.soede.tvv@planet.nl. De prijs is Euro 17.50 + verzendkosten.

Langs bergen en dalen

In dit dertiende deel uit de MemoReeks vertelt zr Philothea Hooijschuur (1906) haar levensverhaal, zoals opgetekend door haar neef Jaap de Rooij. In de inleiding beschrijft De Rooij hoe dit gezamenlijke project tot stand is gekomen. Neef Jaap bezocht zijn tante twee keer per maand en tussendoor correspondeerden en belden zij met elkaar. Hoewel men het beschrijven van de geschiedenis van de congregatie en met name ook van de persoonlijke ervaringen van individuele zusters belangrijk vond aarzde het bestuur van de zusters Ursulinen. Een begrijpelijke aarzeling, omdat men zich kan afvragen in hoeverre zuster Philothea representatief kon worden geacht voor de Ursulinen van Bergen en voor de actieve religieuzen in het algemeen. Zuster Philothea trad in in 1930 en haar levensverhaal is wellicht vooral representatief voor de lichte vooroorlogse religieuzen. Het boek telt 187 pagina's en deze zijn verdeeld over twintig hoofdstukken. In de eerste twee lezen wij over haar als kind, tiener en jongvolwassene: in haar ouderlijk huis, op wat toen de kweekschool heette en als beginnend onderwijzeres. Daarna begint haar kloosterleven. Eerst vertelt zij over de proeftijd, over de tijdelijke en eeuwige geloften en over 'de regel en de regeltjes'. Daarna komen verschillende aspecten van het geestelijk leven aan de orde: gebed, meditatie, geestelijke lezing, ascese. Vervolgens het huiselijk leven en de oversten en medezusters met wie ze dat deelde. Haar werk bespreekt ze daarna in hoofdstukken over de studie en het onderwijs.

In twee hoofdstukken geeft ze een indruk van wat ze tijdens de jaarlijkse retraites en de maandelijksse recollectiedagen aan geestelijk voedsel aangeboden kreeg. Ook de contacten met de wereld buiten het klooster komen ter sprake en de ingrijpende veranderingen die het kloosterleven in de jaren zestig onderging. In het slothoofdstuk vertelt ze over haar oude dag in kloosterverzorgingshuis De Uuthof. Voor de oudere generatie zusters levert dit boek ongetwijfeld veel herkenningpunten op. Voor lezers die niet vertrouwd zijn met het kloosterleven kan het als eerste introductie dienen. Dat geldt overigens ook voor een eerder deel uit de MemoReeks, waarin Cora Bijlhout, een uitgetreden zuster, haar memoires boekstaafde: *Met een schone lei*.

Philothea Hooijschuur. Langs bergen en dalen. Levensverhaal van een Ursuline van Bergen. Nijmegen: Valkhof Pers. ISBN: 90 5625 141 4. Euro 15.-
---

Hoe word ik gelukkig?

Ter gelegenheid van de vijfhonderdste uitzending van Kruispunt maakte Leo Fijen vorig jaar een jubileumuitzending. Het onderhavige boek is een uitgebreide versie van de brochure die hij bij die gelegenheid schreef. Volgens Fijen zullen er altijd monniken zijn om ons te herinneren aan de kern van ons bestaan, de belangrijkste waarden in een mensenleven. Welke *kloosterschatten* heeft de auteur ontdekt, die ook voor anderen de moeite waard kunnen zijn? Fijen schrijft:

Naast de kwantiteit en complexiteit in ons leven is bij hen de kwaliteit en eenvoud, naast het individualisme laten zij zien wat gemeenschap van broeders en zusters betekent, naast de zelfbeschikking leven zij in nederigheid en onvoorwaardelijke liefde voor de medemens, naast de in onze tijd bewierookte flexibilisering en duizend-en-een mogelijkheden kiezen zij voor het vaste ritme van bidden en werken, naast de globalisering willen zij niets liever dan blijven waar ze zijn, naast winstbejag en produktiviteit gaat het bij hen om improduktiviteit van je hart dat open gaat voor God en de ander.

In dit boek komen twaalf Godzoekers aan het woord, zes vrouwen en zes mannen. Zij formuleren antwoorden op vragen als: Wie ben ik? Waar kom ik vandaan? Wat is mijn opdracht? En wie is God voor mij?

Fijen's gesprekspartners vertellen openhartig over de weg die zij met vallen en opstaan gegaan zijn. Hoe zij God ervaren en hoe zij hebben geleerd te leven met weinig of geen zekerheden. Zij ondervinden steun van de gemeenschap waartoe zij behoren, maar zijn daarnaast vertrouwd met de eenzaamheid, die zij vaak bewust opzoeken. Hoe divers de religieuzen in dit boek qua achtergrond, persoonlijkheid en spiritualiteit ook zijn, toch komen hierin verhalen steeds dezelfde elementen terug. Korneel Vermeiren zegt: "Het verlangen vind ik het fundament van humaniteit, van mens-zijn. Durf te wachten, houd dat verlangen uit, vul het niet meteen op met alles wat vanuit de commercie wordt aangereikt. Verlangen koesteren in de leegte van het bestaan en daardoor bij jezelf thuiskomen, dat is zo belangrijk voor iedere mens. Niet vluchten, maar in de leegte trouw zijn aan je opdracht. Als je dat doet, leef je in harmonie en straal je geluk uit. Als je dat niet doet, beland je op een zijspoor en probeer je te vluchten, van jezelf, je leegte, je eenzaamheid weg, ook van God weg. Vluchten en met tijdelijke oplossingen tevreden zijn, dat geeft veel leegte en bevredigt uiteindelijk niet."

Leo Fijen is gefascineerd door monastiek religieus leven en schroomt niet om anderen in begrijpelijke taal deelgenoot te maken van die fascinatie. Dat is een verdiens-te. Spijtig is echter dat hij tot dusverre het apostolische religieuze leven verwaar-

loost. Ongetwijfeld zijn er ook onder actieve religieuzen velen wier levens boeiende verhaalstof oplevert.

Leo Fijen. Hoe word ik gelukkig? Levenswijsheid uit de kloosters.
Kampen, Ten Have Baarn. ISBN 90 259 53476. Euro 14.90.

Impressie van de KNR regiodagen

Op 26 maart en op 1 april organiseerde de KNR in achtereenvolgens 's-Hertogenbosch en Maastricht regiodagen voor besturen van religieuze instituten. Op beide dagen was een behoorlijk aantal bezoekers aanwezig. Met name de bijeenkomst in 's-Hertogenbosch (Mariënborg) trok veel bezoekers. Deze keer werd aan een drietal onderwerpen aandacht besteed die 'materieel' van aard zijn.

Cees Backer van het bureau KNR besteedde aandacht aan Box 3 van de wet Inkomstenbelasting 2001 in het perspectief van de individuele religieus. Hij benadrukte dat uitgezocht worden of een bepaalde bezitting al dan niet tot Box 3 van individuele religieuzen moet worden gerekend. Zeker in situaties waarbij (in een ver verleden) een vruchtgebruik is afgesproken met het religieus instituut dienen deze afspraken te worden getoetst aan de gewijzigde fiscale regels. Er dient wel rekening te worden gehouden met de vrijstellingen in Box 3, waardoor voor lang niet alle religieuzen de kwestie relevant is. De fiscale regels rondom Box 3 zijn ook relevant wanneer een religieus een erfenis verkrijgt. Er kunnen op dat moment maatregelen worden getroffen om heffing van inkomstenbelasting in Box 3 te voorkomen. Dit is natuurlijk wel afhankelijk van de voorkeur van de religieus inzake de bestemming van de erfenis. Als het bloot eigendom of het volle eigendom bij de religieus blijft, dan leidt dit - afhankelijk van de hoogte van het bedrag - namelijk wél tot belastingheffing. Tijdens de vragenronden legden de aanwezigen verschillende praktijk-situaties voor.

Vervolgens hield Ben Wanders van het bureau KNR een pleidooi voor de kerkelijke instelling als rechtspersoonsvorm voor het onderbrengen van belangen van religieuze instituten. Hij vertelde hierbij een interessant stukje geschiedenis. In de loop van de jaren hebben religieuzen verschillende vormen van rechtspersonen opgericht, waarbij soms - gedwongen door de omstandigheden - bijzondere keuzes werden gemaakt. Aan het oprichten van een kerkelijke instelling zijn, in vergelijking met privaatrechtelijke rechtspersoonsvormen, voordelen verbonden. Een belangrijke voordeel is dat de kerkelijke instelling, op natuurlijke wijze, goed aansluit bij het kerkelijk recht. Aan de andere kant mag gesteld worden dat de kerkelijke instelling als rechtspersoonsvorm bij buitenstaanders niet erg bekend is. Dit kan in de dagelijkse praktijk tot communicatieproblemen leiden - zeker wanneer zaken moeten worden geregeld met het buitenland. Na afloop van het betoog van Ben Wanders stelde de aanwezigen vragen die met name betrekking hadden op de wezenlijke verschillen tussen een burgerlijke stichting en een kerkelijke instelling.

Johan Knollema van het College voor zorgverzekeringen verzorgde de laatste presentatie, die betrekking had op het Persoonsgebonden Budget (PGB). Deze regeling voorziet in de mogelijkheid om mensen die zorg behoeven dit zelf te laten inkopen, met behulp van geld uit de AWBZ verzekering. Het aardige was dat op de regiodag in Maastricht (1 april) juist de nieuwe regeling - ter vervanging van de bestaande - in werking trad. Johan Knollema gaf uitleg over deze nieuwe regeling. Hij bena-

drukte dat, hoewel het PGB gebaseerd is op een individuele zorgbehoefte, deze regeling binnen een klooster uitstekend kan worden toegepast. In het door hem uitgereikte materiaal stond stap voor stap omschreven hoe het één en ander kan worden gerealiseerd. Onder de aanwezigen in de zaal waren verschillende religieuze instituten die reeds gebruik maken van het PGB. Zij spraken uit dat de regeling voordelen kent, met name doordat er vrij kan worden gekozen welke partij (of welk personeel) uiteindelijk de zorg levert. Door andere aanwezigen werd de vraag gesteld of er veel administratieve rompslomp komt kijken bij de PGB

Cees Backer

De toekomst van Spa

In 1990 besloten 19 provinciale oversten tot oprichting van de Stichting Pastoraal Adviesbureau, om de kennis en ervaring van de staf van de CAPER te behouden voor hun medezusters/-broeders. We wilden een kleinschalig bureau voor een laagdrempelige hulpverlening. Nu zijn we 13 jaar verder. Het aantal participanten is gegroeid naar 40. Spa heeft het vertrouwen van religieus Nederland verworven; er was steeds een goede samenwerking van staf en bestuur.

Nu onze 'pastoral counselor', zuster Christa Schrama, in september met pensioen gaat, heeft ook het Dagelijks Bestuur besloten af te treden. We waren benoemd voor 3 jaar, dus na 13 jaar mag dat wel. De participantenvergadering van 2002 heeft een commissie opdracht gegeven een advies uit te brengen over de toekomst van Spa. Op 7 april komen ze weer bijeen en wordt dit voorstel besproken: Gaat SPA verder en zo ja: hoe dan?

Het te bespreken advies komt hierop neer:

Het aantal religieuzen wordt ouder en vergrijsst snel; dientengevolge neemt

regelingen. Geconcludeerd werd dat dit zich met name concentreert op de eerste fase. Als eenmaal alles loopt dan kan de afdeling administratie van het religieus instituut de zaken bijhouden.

De deelnemers van de KNR regioday ontvingen voorafgaande aan de presentaties achtergrondinformatie. De tijdens de bijeenkomst gestelde vragen en bijbehorende antwoorden zullen aan de deelnemers worden nagezonden. Voor belangstellenden is dit materiaal ook bij de KNR aan te vragen.

het aantal hulpvragen drastisch af. De laatste jaren is het cliëntenbestand al geslonken. Toch zullen er in de toekomst religieuzen blijven, die behoefte hebben aan hulp of therapie. Welnu, er zijn zeven psychotherapeuten, verspreid over het land, geschikt en bereid gevonden om die hulp te bieden. Alle besturen van religieuze instituten krijgen de lijst van hulpverleners en een folder over deze mogelijkheden van hulpverlening zal ruim worden verspreid.

Als iemand via het eigen bestuur gebruik maakt van deze hulpverlening, zal de rekening rechtstreeks naar het bestuur gaan. Maar SPA had ook een traditie van laagdrempeligheid: men kon zich buiten het bestuur om tot zuster Christa wenden, want de hulpverlening was kosteloos. Deze mogelijkheid blijft bestaan. SPA heeft een reservefonds en pater Rein Vaanhoudt heeft zich bereid verklaard dit fonds te gaan beheren. In voorkomende gevallen kan men zich tot hem wenden.

Een nieuw bestuur en een meldpunt lijken dan verder overbodig.

De studiedagen, die SPA jaarlijks organiseerde en die een eigen karakter

hadden vanuit de praktijk van zuster Christa, komen te vervallen. Maar wat belet de religieuze instituten om de KNR te vragen een studiedag te organiseren over een aktueel onderwerp?

De participanten zullen moeten beslissen, of ze akkoord gaan met dit

advies, of wellicht iets anders bedenken voor de toekomst. Ook zullen ze op hun jaarvergaderingen bespreken, hoe ze afscheid gaan nemen van zuster Christa en het Dagelijks Bestuur.

Piet Schellens scj, secretaris

Ondersteuning jonge vluchtelingen

De Nationale Stichting ter Bevordering van Vrolijkheid (BV) zet zich in voor een veilige en vrolijke toekomst van jonge vluchtelingen. Kinderen afkomstig uit landen waar geweld en onderdrukking tot het dagelijks leven horen. Ze hebben indringende ervaringen achter de rug en hun vertrouwde leven en omgeving achter zich moeten laten. Dagelijks worden oorlogen uitgevochten, mensen vervolgd en mensenrechten geschonden. Dit geweld dwingt mensen huis en haard te verlaten en tijdelijk of voor altijd bescherming te zoeken in een ander land. Een op de drie vluchtelingen die naar Nederland komt is jonger dan achttien jaar.

Aan de omstandigheden van deze jongeren en kinderen kunnen we niet zo veel veranderen. We kunnen het wel mogelijk maken dat ze gehoord en gezien worden en zich veilig voelen. Dat is wat BV wil doen. Een kans bieden aan deze jonge mensen om op eigen kracht ervaringen te verwerken. Met activiteiten waarmee eigenwaarde, zelfrespect en samenwerken worden gestimuleerd. BV neemt zelf initiatief en smeedt samenwerkingsverbanden om nieuwe projecten van de grond te krijgen. Wat kinderen zelf vinden en willen staat centraal.

De eerste projecten van BV bestaan uit creatieve workshops in asielzoekerscentra. Theatermakers, musici, verhalenvertellers, beeldend kunstenaars, schrijvers en vrijwilligers organiseren minimaal twee maanden lang activiteiten met de jongeren en kinderen uit de verschillende asielzoekerscentra. Workshops waarin in

een veilige omgeving kinderen de ruimte krijgen zich te uiten, te spelen, positieve dingen te doen en vrolijk te zijn. Voor sommigen misschien franje, voor deze kinderen en jongeren vaak een noodzakelijke uitlaatklep.

Vluchtelingenkinderen

Van het aantal asielzoekers dat jaarlijks in Nederland om bescherming vraagt is een derde minderjarig. In centra in Nederland wonen 60.000 asielzoekers waarvan ruim 20.000 jonger dan 19 jaar oud zijn.

Er bestaat niet veel onderzoek naar de effecten van geweld en vluchten op de ontwikkeling van kinderen op langere termijn. Wat bekend is, is dat kinderen die tijdens hun kindertijd vreselijke dingen meemaken of waarvan de ouders getraumatiseerd zijn een verhoogd risico lopen zich te ontwikkelen tot volwassenen met emotionele stoornissen en/ of psychosociale problemen. Om deze kinderen te helpen zich te ontwikkelen tot gezonde volwassenen moet alles in het werk worden gesteld om verdere schade te voorkomen en om de meegemaakte gebeurtenissen een plaats te geven.

We kunnen kinderen ondersteunen door ze de kans te geven te spelen en dromen te gebruiken om moeilijke ervaringen een plek te geven; door ze letterlijke en figuurlijk instrumenten aan te bieden waarmee ze uitdrukking kunnen geven aan verlies en blijdschap; door naar ze te luisteren, ze aan te voelen en te begrijpen; ze erbij te laten horen, te bevestigen en te waarderen.

Asielzoekerscentra

In Nederland zijn circa 100 asielzoekerscentra. Deze staan verspreid over heel Nederland van grote steden tot kleine dorpen. Gemiddeld wonen vluchtelingen ongeveer 1,5 jaar in deze centra. BV zet zich in voor projecten in asielzoekerscentra omdat juist deze periode in het leven van kinderen heel kwetsbaar is. Er is nog geen veilige eigen omgeving van waaruit een nieuw bestaan kan worden opgebouwd. Er is nog geen zekerheid over hoe de toekomst eruit zal zien, de ervaringen waarvoor gevlucht is en het

gedwongen afscheid van alles wat dierbaar is, zijn nog dichtbij.

Asielzoekers hebben nauwelijks contact met en toegang tot de anderen in de Nederlandse samenleving. Juist in deze periode is het nodig de eigen kracht van kinderen te versterken. Investeren in deze kinderen wordt ook door de volwassen gemeenschap in de centra ervaren als een positieve investering in de toekomst.

Informatie afkomstig van de website: <http://www.vrolijkheid.nl> (checken!)

Dit project wordt mede gefinancierd uit PIN-gelden van religieuze instituten.

Pelgrims en passie

In de weken rond Pasen organiseert het Museum voor Religieuze Kunst de expositie 'Pelgrims en Passie', samengesteld uit werk van de fotografen Marrie Bot, Désirée Dolron en Rosa Verhoeve en van de schilder Gijs Frieling. Van Marrie Bot wordt de serie *Miserere* getoond: meer dan honderd foto's van pelgrims naar grote bedevaartsoorden aan de rand van Europa. Van Désirée Dolron zijn opnames te zien, die zij maakte tijdens een Goede Vrijdag ceremonie op de Filippijnen. Deze werken uit de collectie van het Museum worden aangevuld met een selectie uit twee series van Rosa Verhoeve: *de Trommelaars van de Passie* in het Spaanse Calanda en de Passiespelen in het Limburgse Tegelen. De foto's hebben met elkaar gemeen dat zij een persoonlijk verslag doen van religieuze bijeenkomsten. Deze persoonlijke benadering spreekt uit de wijze waarop Gijs Frieling traditionele thema's als "de Kruising", "Piëta" en "Paasmorgen" in tempera heeft vastgelegd.

Tot en met 18 mei, Museum voor Religieuze Kunst, Vorstenburg 1, Uden. **T:** 0413 – 263431.

Ingekomen berichten

Zusters Goddelijke Voorzienigheid 100 jaar in Nederland 1903-2003

In het jaar 2003 zal het 100 jaar geleden zijn dat de zusters van de congregatie van de Goddelijke Voorzienigheid zich in Nederland vestigden.

Dit gebeurde allereerst in Herten, maar kort daarna ook in Montfort. Gedurende de afgelopen 100 jaar hebben de zusters belangrijk werk verricht in het sociaal maatschappelijk leven in Nederland. In de gezondheidszorg, wijkzorg, bejaardenzorg, maar ook in het onderwijs hebben de zusters 'pionierswerk' verzet. Tegenwoordig zijn de zusters nog actief bij het werk in diverse parochies.

Als tijdstip voor de festiviteiten is gekozen voor Pinksteren 2003, dit zal zijn op 8 en 9 juni 2003. Op eerste Pinksterdag, zal aansluitend aan een vesperdienst in de St Catharinakerk te Montfort, een tentoonstelling worden geopend over leven en werk van de zusters in Nederland. Tevens zullen twee publicaties ten doop worden gehouden. Een over de stichter van de congregatie, pastoor Guy Homery en een over

de historie van de zusters in de Roerstreek (Herten, Montfort, Vlodrop en Posterholt).

Hoogtepunt van het feest zal een pontificale hoogmis zijn. Deze zal door Mgr F. Wiertz, bisschop van Roermond, op tweede Pinksterdag in de parochiekerk van de H. Michaël te Herten worden opgedragen.

Retourtje Emmaüs

Kees Maas, missionaris van Steyl, is bezield geraakt door het verhaal van de Emmaüsgangers. In dit verhaal vindt hij zijn roeping als missionaris verwoord. Hij raakte gefascineerd door de kern van dit verhaal: het samen op weg gaan. Daarom is hij afbeeldingen en gedichten van de Emmaüsgangers gaan verzamelen. Een deel van deze collectie is te zien in het Missiemuseum Steyl onder de titel "Retourtje Emmaüs".

Missiemuseum Steyl, St. Michaëlstraat 7, 5935 BL Steyl. **T:** (077) – 3 26 14 99.

De tentoonstelling duurt van 12 april t/m 31 augustus 2003.

Openingstijden: dinsdag t/m zaterdag 10-17 uur, zon en feestdagen 13-17 uur.

Gesloten op maandagen en Goede Vrijdag.

De weg van schoonheid en geluk

Mystieke miniaturen, een sierkleed uit het heiligdom in Mekka, een geneeskrachtige zilveren schaal uit de 13de eeuw, Indiase waarzegkaarten: in deze tentoonstelling vertellen vele unieke voorwerpen en afbeeldingen over de persoonlijke zoektocht van de mens naar geluk binnen de islam.

Al vanaf de vroegste tijd kent de islam een spirituele, mystieke geloofsstijl, het *soefisme*. Hierin ligt de nadruk op een directe relatie van de soefi met God. Soefi's (ook *derwisjen* genoemd) vormen verschillende genootschappen, die elk door meditatie, mystieke muziek of rituele dans de vereniging met God nastreven. Zowel vrouwen als mannen spelen een rol in het soefisme. De geschriften van grote soefi's worden nog altijd gelezen of beluisterd en velen bezoeken regelmatig het graf van een als heilige vereerde soefi. De islamitische mystici staan vaak midden in het volle leven. Soefi's komen voor in alle beroepen en sociale lagen van de maatschappij, zoals de handel, het hof en het leger. Zo heeft het soefisme een grote invloed gekregen op het dagelijks leven. De tentoonstelling biedt een overzicht van het gedachtegoed en de levenswijze van de islamitische mystici, en toont heden en verleden in prachtig vormgegeven kunstwerken, rituele objecten, foto's, poëzie en mystieke muziek.

19 april 2003 t/m 5 september 2004

Wereldmuseum Rotterdam, Willemskade 25, 3016DM Rotterdam,

T: 010 – 270 71 72.

Vonken uit de hemel

Zondag 27 april presenteert Literair Café Den Bosch in samenwerking met Boekhandel Adr. Heinen een literaire bijeenkomst in de Azijnfabriek. Gast is de sociologe Julie Feldbrugge (1931). Vorig jaar verscheen haar 'interactieve' biografie over de Spaanse mystica en kloosterstichtster Teresa van Avila (1515-1582).

In *Vonken uit de hemel* kruipt Julie Feldbrugge in de huid van een journaliste die geboeid geraakt door de persoon en levensloop van Teresa van Avila. Zij gaat met haar in gesprek. Zo ontstaat geen biografie in de klassieke zin van het woord, maar

een spannend verslag van een interessant leven, opgetekend in zeven fictieve interviews. Feldbrugge bepaalt de lijn van het gesprek en onderbreekt Teresa regelmatig met invallen en associaties, die de overeenkomsten en de verschillen tussen hen beiden bij haar oproepen.

Plaats: De Azijnfabriek, Bethaniëstraat 4, 's-Hertogenbosch

Datum: zondag 27 april 2003 / Aanvang: 14.00 uur

Kaarten: à Euro 8,- vanaf begin april bij Boekhandel Heinen en aan de zaal

Informatie Boekhandel Heinen: 073 6 13 00 12.

4 mei 2003: zondag van de arbeid

Anno 2003 is in de moderne samenleving via een stelsel van sociale zekerheid geregeld dat niemand in geval van werkloosheid, arbeidsongeschiktheid, ziekte of ouderdom gebrek hoeft te lijden. Het afgelopen jaar heeft het huidige sociale zekerheidsstelsel in de media weer ruim aandacht gekregen. De teruglopende economische conjunctuur versterkt de vragen rond de betaalbaarheid en daarmee rond de haalbaarheid van het stelsel. Daarbij leven we in een samenleving waarin het erop lijkt dat we sociale zekerheid meer individueel wensen te regelen.

Een collectieve solidaire basis, waaraan naar draagkracht wordt bijgedragen, wordt steeds smaller, terwijl meer naar wens en inkomen individueel bijverzekerd wordt. Tegelijkertijd zien we dat kerken en diaconieën sinds het midden van de jaren tachtig langzamerhand de rol krijgen van een laatste vangnet voor mensen die het echt niet meer redden.

Hoe staan we tegenover de ontwikkelingen in de sociale zekerheid? Willen we voor de kerk deze rol als laatste vangnet? Hoe regelen we onze eigen sociale zekerheid eigenlijk en wat zijn daarbij onze motieven? Genoeg vragen voor een bezinnend moment.

Het materiaal van arbeidspastoraat DISK haakt in op dit thema.

De themabrochure 'Sociaal Zeker? Zeker sociaal!', ISBN 90.72951.43.4, kost 2,50 Euro (excl. portokosten); de 'Handreiking voor liturgie en gesprek' ISBN 90.72951.42.6, kost 3,50 Euro (excl. portokosten). Bestellen: Landelijk bureau DISK, Noordermarkt 26, 1015 MZ Amsterdam, tel. 020 – 6228505, e-mail disk@wxs.nl

Bijeenkomst bestuursleden kleine congregaties

Op 8 mei vindt de volgende bijeenkomst plaats voor de besturen van zogenaamde 'kleine congregaties' (met minder dan vijftig leden). de vaste deelneemsters hebben inmiddels een uitnodiging ontvangen. Wie tot de doelgroep behoort en belangstelling heeft kan contact opnemen met het secretariaat SNVR, **T:** (073) 6921 388. Op 8 mei belicht pater dr J.L. Scheepers ofm cap 's ochtends enkele aspecten van toekomstige bestuurbaarheid. Na de middag een lezing met beelden en verhalen door Felicia Dekkers over het thema: vrouwen en de kunst van het leven in tijden van geweld en weldadigheid.....

GEDACHTEN OVER HERBRONNING (3)

–Toen ging Hij mee naar binnen om bij hen te blijven.–

In het tweede deel van deze artikelenreeks over herbronning van het religieuze leven, namen we ons startpunt bij het begin van Jezus openbare leven: het verhaal van zijn beproeving in de woestijn. Vanuit dat keerpunt, dat crisismoment, begon Hij zijn verkondiging. Dit derde deel verschijnt in de paastijd, een heel ander moment van crisis. Daarom kiezen we deze keer het verhaal van de Emmaüsgangers als aanknopingspunt voor ons nadenken over herbronning. We doen dat overigens niet alleen omdat we de paastijd ingaan, maar in het bijzonder omdat in dit verhaal een schoolvoorbeeld van herbronning aan de orde is.

Ontgoocheld en ten diepste geschokt zijn twee leerlingen onderweg naar het dorpje Emmaüs. Dat waarop zij al hun hoop hadden gesteld, is hun uit handen geslagen. Een onbekende voegt zich bij hen:

Hij sprak tot hen: ‘Waarover lopen jullie zo druk met elkaar te praten?’ Met sombere gezichten bleven ze staan. Een van hen, die Kleopas heette, gaf Hem ten antwoord: ‘Bent U dan de enige inwoner van Jeruzalem die niet weet wat daar de afgelopen dagen is gebeurd?’ ‘Wat dan?’ vroeg Hij. Ze zeiden Hem: ‘Wat er gebeurd is met Jezus van Nazaret. Hij was een profeet, machtig in woord en daad in de ogen van God en van heel het volk. Onze hogepriesters en leiders hebben Hem overgeleverd om Hem ter dood te laten veroordelen, en ze hebben Hem zelfs gekruisigd. En wij hadden zo gehoopt dat Hij het was die Israël zou verlossen, maar inmiddels is het al de derde dag sinds dat gebeurd is. (Lucas 24,17-21)

Zij hadden zich een heel bepaalde voorstelling gevormd van de rol die Jezus zou spelen. “wij hadden zo gehoopt dat Hij het was die Israël zou

verlossen”. Dit zelfgeschapen beeld van Hem maakte hen ziende blind:

Terwijl ze met elkaar in discussie waren, voegde Jezus zelf zich bij hen en liep met hen mee. Maar hun ogen waren niet bij machte Hem te herkennen. (Lucas 24,15-16)

De terechtstelling van Jezus van Nazareth was onverenigbaar met hun messiasverwachting en zij raakten daarvoor totaal gedesoriënteerd. Het beeld dat zij zich voor ogen gesteld hadden viel in scherven. Achteraf kunnen wij misschien zeggen ‘scherven brengen geluk’, maar op dat moment was er voor deze leerlingen enkel teleurstelling en crisis.

Zoals we vorige keer al schreven, zijn dat bij uitstek momenten waarop herbronning plaatsvindt en moet plaatsvinden. Dat zien we ook hier gebeuren. De beide leerlingen vertellen deze vreemdeling hun verhaal, waarna deze hen helpt om het gebeurde rond Jezus van Nazareth opnieuw te duiden.

Toen zei Hij tot hen: ‘Wat zijn jullie toch onverstandig en traag van begrip als het gaat om het geloof in alles wat de profeten hebben gezegd! Moest de Messias niet zo lijden en dan zijn heerlijkheid binnengaan?’ En Hij legde hun uit wat in heel de Schrift op Hemzelf betrekking had, te beginnen bij Mozes en alle Profeten. (Lucas 24,25-26)

Het staat er kort en bondig, in enkele zinnestukjes samengevat, maar als we bedenken dat Hij al wandelend ‘even’ de Schrift met hen doornam, dan moeten ze een behoorlijke tijd samen opgelopen zijn. Inhoudelijk gaat de onbekende vreemdeling met hen een weg van herbronning. Hij slaat een brug tussen hun beleving van het hier en nu en de bronteksten van hun geloof, ‘te beginnen bij Mozes en alle Profeten’. Dit leidt tot een tweevoudige perspectiefwisseling.

Enerzijds wordt het beeld van wat die verwachte Messias zou moeten zijn, vanuit de bronnen bijgesteld. Hun verstaan van de schriftelijke tradities van Israël wordt opnieuw geijkt aan de werkelijkheid van het hier en nu.

Anderzijds worden zij geholpen hun eigen beleving in een nieuw daglicht te stellen. Het nieuw geboden zicht op Messiaanse elementen en lagen in hun heilige geschriften, maakt het mogelijk om dat wat er gebeurd was beter te gaan begrijpen en daar richting en verlichting aan te geven.

Herbronning betekent dus zowel een vernieuwing van het verstaan van onze traditie(s) als van het verstaan van onze werkelijkheid.

Toch houdt dat nog niet automatisch in dat met dat nieuwe zicht ook daadwerkelijk ons *zien* vernieuwd wordt. We kunnen blijven steken op een eerste niveau van 'wel snappen', maar nog niet van binnenuit vernieuwd worden: een eerste meditatief geraakt zijn door deze ontdekking, maar nog niet omgevormd. Dat is goed te zien aan de reactie van deze twee leerlingen. Het duurde nog even voor hen de ogen open gingen. Daarvóór moest eerst nog iets fundamenteels gebeuren.

In Emmaüs aangekomen lijken hun wegen zich weer te gaan scheiden, maar dan treedt er een wending op:

Toen ze bij het dorp kwamen waar ze moesten zijn, deed Hij alsof Hij verder wilde gaan. Maar met aandrang vroegen ze: 'Blijf bij ons, want het is bijna avond en de dag loopt al ten einde.' Toen ging Hij mee naar binnen om bij hen te blijven. Eenmaal met hen aan tafel nam Hij het brood, sprak de zegen uit, brak het en gaf het hun. Nu gingen hun de ogen open en ze herkenden Hem, maar meteen was Hij uit hun gezicht verdwenen. (Lucas 24,28-31)

Zij vragen deze vreemdeling met aandrang: *'Blijf bij ons, want het is bijna avond...'* Natuurlijk, denken we dan, zo'n onverwachte reisgezel laat je niet bij nacht en ontij op straat staan,

zeker niet wanneer hij je net uit de put gepraat heeft.

Hier is echter meer aan de hand. Deze leerlingen spreken een fundamenteel gebed uit: *'Blijf bij ons!'* En daar ging Hij op in: *'Toen ging Hij mee naar binnen om bij hen te blijven.'* Hij ging met hen 'de weg naar binnen'. Niet met omhaal van woorden, maar door in het breken en delen het ultieme teken van zijn levende aanwezigheid te stellen. Dat was de taal die zij ten diepste konden verstaan, die hen de ogen opende en hen in staat stelde Hem te herkennen als de Verrezenen. Hij die *mee naar binnen is gegaan om bij hen te blijven.*

Uiteraard was Hij dus ook meteen *uit hun zicht* verdwenen, want dit nieuwe zien van Hem als de verrezen gekruisigde, als de Christus, markeert ook het einde van het oude 'zien': de definitieve breuk met het eerdere beeld dat zij zich van hem hadden geschapen, waarin Hij enkel een vreemdeling kon blijven.

Gebeurt met ons niet hetzelfde als met deze leerlingen? Wij hebben ons vanaf de jaren zestig een beeld gevormd van hoe de vernieuwing van onze kerk en van ons religieus leven eruit zou (moeten) zien. Het werken daaraan vanuit de ons zo dierbare traditie is voortvarend ter hand genomen en vaak hebben we daarbij ook de ervaring gehad die Lucas zo treffend verwoordt: *Ze zeiden tegen elkaar: 'Was het niet hartverwarmend zoals Hij onderweg met ons sprak en de Schriften voor ons opende?'* Het was goed, hartverwarmend, die weg te gaan. Velen hervonden hun oriëntatie.

Dat proces hield ook een herontdekking in van het religieuze leven als *evangelisch leven*. Niet dat dat verband ooit ontkend is, maar toch was er in de praktijk vaak een vervreemding opgetreden door een gebrek aan direct eigen contact met de Schrift. Regels en regeltjes waren voor de alledaagse situatie geleidelijk belangrijker geworden dan de beleving van het evangelie.

Het religieuze leven wil een welbewuste en intensieve vorm van navolging van Christus zijn. Maar dat kan op veel verschillende manieren die ieder hun eigen bestaansrecht hebben, of het nu Franciscaans is of Vincentiaans, contemplatief of actief. Het eigen charisma van een religieus instituut is de concrete manier waarop daarbinnen het leerling-van-Jezus-zijn wordt vormgegeven.¹ Geschriften van een stichter, regelteksten en andere oudere of jongere documenten en tradities, spelen daar een grote rol in. De eigenheid van elke congregatie of stroming krijgt gestalte door haar specifieke weg van navolging.

Maar in alle verscheidenheid die daarvoor ontstaat, blijft de oriëntatie op de Schrift, op het Evangelie als centrale waarde, de garantie dat het gaat om christelijke spiritualiteit.

We belijden Jezus Christus als de Levende, als levend onder ons waar wij leven in Zijn geest. Want het woord van de Schrift vormt op een heel speciale en concrete manier Zijn 'aanwezigheid-onder-ons'.ⁱⁱ De evangeliën en andere nieuwtestamentische geschriften zijn dat als woord van en over Hem, de oudtestamentische geschriften als dat van waaruit Hij geleefd en verkondigd heeft. Het geheel van de Schrift als het ongedeelde en ondeelbare Woord van God, dat ons

vertrouwd maakt met de intieme omgang van God met de mens.

Herbronningsprocessen dienen het evenwicht tussen die twee polen te bewaren. Zowel het specifieke van een bepaalde gemeenschap, als het evangelisch karakter, dat allen eigen is. Piet Leenhouders OFM Cap legt daar bijvoorbeeld stevast de nadruk op:

*Zelf zien we dat steeds meer worden tot de eigenlijke kern van ons leven. De kern die wijzelf ook steeds meer benadrukken, steeds weer zien als het wezenlijke: evangelie, evangelisch leven, navolging van Jezus, in een geaccentueerde vorm, uitgedrukt, verwoord en gestalte gekregen in het aanvaarden van een leven volgens drie geloften, drie evangelische raden voor het leven. En dat niet op je eentje, maar juist als groep, als gemeenschap. Zo zien we onze eigen toekomst, in die geest.*ⁱⁱⁱ

Herbronning impliceert dat wij Hem vragen *mee naar binnen te gaan om bij ons te blijven*. Alleen dan kan Hij ons de ogen openen en ons zicht geven op een nieuwe toekomst, waarin Hij als de Verrezen het levende middelpunt is.

Pierre Humblet

¹ Zie hierover: Kees Waaijman, *Scholen van spiritualiteit*. Spiritualiteit op meso-niveau, Titus Brandsma Instituut, Nijmegen 1991, p. 21-23.

² Josef Sudbrack, *Meditatie in theorie en praktijk*, Gottmer, Nijmegen 1973. Vertaling van: *Meditation: Theorie und Praxis*, Echter Verlag, Würzburg 1971.

³ Piet Leenhouders OFM Cap, *Toekomst van het religieuze leven*, toespraak d.d. 19-1-2001, gehouden tijdens een studiedag van de VHOB voor oversten, in: *Vinculum. Contactblad van de Vlaamse mannelijke religieuzen*, 32 (2001) nr. 3.

Hoort en ziet het levend woord.
Met het hart wordt hij gehoord.
Ziet de mens en zegt hem voort.

Mensenzoon die dienen kwam,
't lot der slaven op zich nam,
afgeslacht werd als een lam.

Die de naam heeft eens voorgoed,
dat hij leeft en liefde doet,
brood dat deze wereld voedt.

Eerste letter van de taal
licht waarin ik ademhaal
toekomst eenmaal andermaal,

die ons kent van zo dichtbij
één uit onze kring is hij,
één van ons bezingen wij.

Huub Oosterhuis

Colofon

Het KNR-bulletin (ISSN: 1569-9447) is een uitgave van de afdeling communicatie van de KNR en verschijnt vijf maal per jaar. Met het bulletin willen de medewerkers van het bureau aan het Emmaplein in 's-Hertogenbosch de besturen van de religieuze instituten in Nederland informeren over zaken die hen, en daarmee 'hun achterban' bezighouden. Aan ieder bestuur van de bij de KNR aangesloten religieuze instituten en aan de redacties van congregatiebladen wordt één exemplaar verstrekt. Daarnaast ontvangen leden van werkgroepen en commissies een exemplaar.

Indien gewenst mogen artikelen overgenomen worden in orde- en congregatiebladen van de aangesloten religieuze instituten.

Aanspreekpunten KNR-afdeling communicatie Jeanette Janssen, Truus Kuster, Miranda Roijers & Will van de Ven, Postbus 111, 5201 AC 's-Hertogenbosch,
T: 073-6921316, F. 073-6921322, E: communicatie@knr.nl
